

بررسی فقدان ضوابط مشخص و علمی در طرح های اجتماع محور شهرداری بر اعتماد اجتماعی زنان

مریم رحمانی تهرانی

چکیده

طرح های اجتماع محور با هدف توانمندسازی زنان در محلات مختلف سالهاست توسط شهرداری تهران اجرا می شود. اما فقدان ضوابط مشخص و علمی در تعریف طرح های اجتماع محور شهرداری سبب می شود طرح ها به برخی از پیمانکارانی برون سپاری شود که تخصص لازم را در این حوزه ندارند. همچنین عدم ضوابط علمی در مورد طرح های اجتماع محور موجب شده است این طرح ها از بالا به مناطق ارجاع شود درحالی که طرح اجتماع محور بر اساس تعاریف طرحی از پایین به بالاست. از این رو این تحقیق به بررسی آسیب شناسانه این طرح ها از منظر تاثیر فقدان ضوابط مشخص و علمی بر وضعیت سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی زنان می پردازد.

این پژوهش با رویکرد کیفی انجام شده است. شیوه نمونه گیری در این پژوهش گلوله برفی است و جمع آوری اطلاعات به صورت مصاحبه عمقی نیمه ساختاریافته صورت گرفته است.

در این تحقیق با دوازده نفر مصاحبه شده است. سه نفر زن شرکت کننده، سه مجری که دوفرد از آنان پیمانکار نیز بودند، یک مسئول خانه تسنیم، و پنج نفر تسهیلگر. البته مجریان و پیمانکاران تجربه تسهیلگری در طرح ها را هم داشته اند و این کار به دلیل کمتر کردن هزینه های طرح است.

براساس گفته مصاحبه شوندگان، پیمانکاران براساس رابطه با مدیر امور بانوان مناطق انتخاب می شوند و همین مساله بر نحوه اجرای طرح می تواند اثر بگذارد. از دیگر سو امور بانوان، بخش های مختلف شهرداری و برخی از پیمانکاران درک درستی از طرح اجتماع محور و این که طرح ها باید متناسب با نیاز جامعه محلی باشد و بعد از نیازسنجی با اعضای هر محله استخراج شود، ندارند. برای همه محلات دستورالعمل یکسان با محورهای مشخص از اداره امور کل بانوان شهرداری تهران فرستاده می شود. همین مساله منجر به مشارکت صوری مردم و احساس نادیده گیری آنان شده این موضوع در کنار عدم توجه به پایدارسازی طرح ها موجب از دست رفتن اعتماد و سرمایه اجتماعی زنان محلی می شود.

واژگان کلیدی:

طرح اجتماع محور، مشارکت، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی

مقدمه

سالهاست طرح های اجتماع محور در مناطق مختلف ایران توسط ارگان های دولتی جهت توسعه پایدار محلی اجرا می شود و از سال ۹۰ نیز امور کل بانوان شهرداری تهران چنین طرح هایی را با هدف توانمندسازی زنان محلی و سازماندهی آنها در قالب گروه های محلی در سرای محلات برگزار می کند.

توسعه اجتماع محور از یک سو نیازمند نهادسازی، تقویت **جامعه مدنی** با مشارکت داوطلبانه، آگاهانه و فعال مردم و از سوی دیگر اعتماد متقابل بین حکومت و مردم است. اعتماد یکی از جنبه های مهم روابط انسانی و زمینه ساز مشارکت بین اعضای جامعه و سازمان های مختلف است. به اعتقاد کلمن اعتماد «قدرت عمل کردن را تسهیل می کند» (کلمن، ۱۳۷۷، ۲۹۷)

بر این مبنا می توان گفت اعتماد تسهیلگر تعاملات اجتماعی است و ارگان های مختلف با اعتمادسازی می توانند روابط و تعاملات بهتری با مردم داشته باشند.

اعتماد هسته مرکزی بسیاری از مفاهیم کاربردی موجود در تئوری های علوم اجتماعی است که برای تبیین فرایندهای زندگی روزمره از جمله رضایت از زندگی، خرسندی، خوش بینی، بهزیستی، تندرستی، رونق اقتصادی، آموزش، رفاه و مشارکت در جامعه مدنی، دموکراسی مردم سالاری و در نهایت تولید علمی به کار رفته است. در ضمن اعتماد اجتماعی یکی از اجزای اصلی سرمایه اجتماعی است و معمولاً آن را به منزله یکی از شاخص های کلیدی بررسی سرمایه اجتماعی به کار می برند. حتی در مواقعی می توان گفت بهترین و تنهاترین شاخص در زمینه بررسی سرمایه اجتماعی است. (قدیمی، ۱۳۸۶، ص ۳۲۹)

بنابراین اعتماد یکی از مقولات کلیدی در طرح های اجتماع محور است و لذا ضروری است نگاهی به تجربه اجرایی چندسال گذشته طرح های اجتماع محور شهرداری داشته باشیم تا مشخص شود اجرای این طرح ها به افزایش یا کاهش اعتماد اجتماعی زنان منجر شده است.

مروری بر مفاهیم پژوهش

توسعه در عرف به فرایندی گفته می شود که طی آن جوامع از شرایط اولیه و عقب ماندگی با عبور از مراحل تکاملی و کم و بیش یکسان و تحمل دگرگونی های کمی و کیفی به جوامع توسعه یافته تبدیل شوند و همانگونه که ولفگانگ زاکس گفت توسعه روندی تصور شده است که طی آن «مردم از توسعه نیافتگی به سوی سرنوشت جهانی و محتوم رفاه اقتصادی رهنمون می شوند». (نصیری، ۱۳۷۹: ۴۵)

توسعه در مفهوم کلی به معنی بهبود شرایط زندگی، تامین نیازها و زمینه سازی برای نیل به آرمان ها به کهنسالی تمدن بشری است اما مطالعه توسعه در مفهوم خاص بعبارت دیگر «مطالعه منظم مسائل و جریانات بویژه در عرصه اقتصادی» تاریخچه ای بسیار کوتاهتر دارد توسعه یک نوع افزایش توانایی و علاقه است و به دلیل این که یک نفر و یا یک جامعه نمی تواند آن را از دیگری بیاموزد بنابراین یک فرد و یا یک جامعه نیز نمی تواند دیگری را توسعه دهد یک نفر تنها می تواند برای توسعه دیگری را تشویق و تجهیز نماید (اسلامی، ۱۳۸۱: ۱۸).

مایکل تودارو می گوید: توسعه را باید جریان چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی، تشریح رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است به طور

معمول توسعه به معنای فرایندی است که طی آن قابلیت‌ها یا توانیهای بالقوه یک شی یا موجود زنده تحقق یافته و آن شی یا موجود زنده به حالت طبیعی و کامل خود در آید. براساس همین مفهوم است که این واژه به گونه ای استعاری یا مجازی برای اشاره به رشد طبیعی گیاهان و حیوانات به کار می رود. (زاکس، ۱۳۷۷: ۱۷-۱۶)

با به بن بست رسیدن برنامه ها و پروژه های توسعه از بالا، که دهه ها رهیافت غالب توسعه در جهان بود، بسیاری از کارگزاران توسعه به این نتیجه رسیدند که ناگزیر باید به سمت مشارکتی تر کردن فرایند توسعه گام بردارند و مردم را نیز در مسیر توسعه سهیم کنند. به طوری که، به روایت رابرت چمبرز، از دهه ۱۹۸۰ با ورود برخی مصلحان اجتماعی، گسترش روش‌های مشارکتی، و دخالت سازمان های غیردولتی، شاهد انتقال از «پارادایم اشیاء به پارادایم مردم» هستیم که محور توسعه را مردم و بخصوص فرودستان می داند (مظفری، ۱۳۹۲).

براساس رویکردهای جدید انسان ها باید به عنوان آفرینش گران فعال در فرایند توسعه مشارکت داشته باشند و توسعه واقعی حاصل رفتارهای خلاق عاملان توسعه انسانی است.

مردم باید در جریان برنامه ریزی، تامین منابع، اجرا و ارزیابی طرح های توسعه مشارکت داشته باشند و با رفتارها و تصمیم گیری های خود توسعه را بیافریند و دستاوردهای آنان را به عنوان محصول خود پاس بدارند. توسعه اجتماعی بیش از مشارکت فردی بر مشارکت اجتماعی تاکید دارد. این مشارکت توسعه را به فرایندی خلاق مبدل می کند. مشارکت در فرایند های مدنی، اعتماد افراد به نهادهای دولتی و غیر دولتی را افزایش می دهد و از سوی دیگر عاملیت سیاسی و شخصی، قدرت تاثیرگذاری افراد بر شرایط زندگی آنان را تقویت می کند و این امر به نوبه خود به صورت متقابل بر سطح مشارکت نیز تاثیر می گذارد (قانعی راد، ۱۲، ۱۳۸۴).

عاملیت انسانی زمانی ممکن است که شهروندان به نهادهای دولتی و غیردولتی اعتماد داشته باشند. سازمانهایی که آنها را قادر می سازد که در فرایند توسعه در اجتماعات خویش درگیر شوند. براساس رویکرد توسعه اجتماعی، توسعه عبارت است از «توسعه مستقل خویش» بنابراین نمی تواند از بیرون بیاید و توسط کارگزار بیرونی فراهم یا تحمیل شود. (همان ص ۱۳)

سعید مدنی در کتاب جماعت گرایی تلاش کرده است به ویژگی های «توسعه جماعت محور» یا فعالیت «جماعت محور» بپردازد. او می نویسد فعالیت جماعت محور شامل سازمان، نظم دادن به منابع و نشان دادن قدرت سیاسی همبسته است، که می تواند به مردم کمک کند تا تقاضایشان را در عرصه عمومی و در گردهمایی سیاسی طرح کرده و پیگیری کنند. در واقع این نتیجه ای است که بسیاری از ساکنان جماعت به سرعت به آن می رسند. نقشی که برای تحقیق در برنامه های توسعه ی جماعت در شماری از پرونده ها در نظر گرفته شده تنها به عنوان وسیله ای برای ارزشیابی فعالیت ها نبود، بلکه منبعی بود برای مردم محلی که به آنها امکان می داد که تاثیرات منفی یک جاده کمربندی که ارتباط یک ملک را با شهر قطع کرده است یا مشکلات تراکم در مسکن های جدید را بیان کنند. (مدنی، ۲۱۳، ۱۳۹۰)

مروری بر میزان کاربرد مفهوم «توانمندسازی اجتماع محور» در پژوهش های مرتبط با اقتصاد توسعه، نشان دهنده کاربرد گسترده و روزافزون این واژه در ادبیات توسعه است؛ به نحوی که این گستردگی، تعریف دقیق عبارت مذکور را مشکل ساخته است.

در یک نگاه کلی، توانمندسازی اجتماع محور، به طور ساده به یک فرآیند هدایت و سازماندهی اجتماعی اشاره دارد که به دنبال معرفی و توزیع مجدد منابع قدرت، به معنی توانایی در شناخت و ایجاد تغییر در محیط اجتماعی و اقتصادی و در راستای رفع چالش‌های مختلف موجود در جامعه محلی است. در عین حال ابعاد موضوعی مرتبط با این مفهوم در شاخص‌هایی چندگانه شامل: (۱) ظرفیت‌سازی مشارکت در تصمیم‌گیری توسعه، (۲) آموزش توانمندسازی کنشگران اصلی محلی، (۳) نهادینه‌سازی فرآیندهای تصمیم‌گیری شورایی و جمعی (۴) مدیریت اجرایی به شیوه مشارکتی، قابل جمع است. همچنین پژوهش‌های تئوریک و نیز تجربی موجود در این زمینه، بر این نکته تاکید دارند که «توانمندسازی اجتماع محور»، تنها زمانی یک رویکرد کارآمد تلقی می‌شود که در عمل، منجر به توسعه انسانی و افزایش سرمایه انسانی در جامعه محلی موردنظر شود. توانمندسازی یک فرآیند اجتماعی چندبعدی است که به مردم کمک می‌کند تا به سطح بالاتری از ظرفیت و توان انجام امور مختلف دست یابند و از طرف دیگر توانایی اثرگذاری آنان بر موضوعاتی است که در زندگی شخصی و اجتماعی‌شان، برای آنها مهم تلقی می‌شود.

(Page and Czuba, 1999)

بر این اساس، توانمندسازی فرآیندی تبادلی و نیز خودافزا است که بررسی ماهیت وجودی آن و نیز تاثیرات آن در یک مسیر یک‌سویه و خطی قابل محاسبه نیست و باید آن را یک موضوع چند بعدی در نظر گرفت.

فیتزمن (۲۰۰۴) توانمندسازی را مشتمل بر فرآیندی پنج سطحی می‌داند که شامل سطوح زیر است:

آموزش با تاکید بر بهبود خودتکایی جامعه هدف

تسهیلگری با تاکید بر فراهم سازی راهنمایی عمومی و سوق دهی جامعه هدف به سمت شناخت و اولویت بندی مشکلاتشان

حمایت با تاکید بر ایفای نقش حمایتی وابستگان و دست اندرکاران دولتی از پیشنهادات توسعه ای افراد محلی

آشکارسازی با تاکید بر آگاه سازی، روشن گری و ایجاد انگیزه در میان اعضای جامعه هدف برای همراهی با دیگر عوامل برنامه

آزادسازی با تاکید بر فرصت سازی خودساخته، و رهایی فرد از قیدهای گذشته

محقق معین ضمن بررسی این ابعاد ۵ گانه نظریه فیتزمن، اصول مورد توجه در این سطوح را شامل: بهبود، تعلق اجتماعی، فراگیری، مشارکت مردم سالارانه، عدالت اجتماعی، دانایی محلی، راهبردهای مستند، ظرفیت‌سازی، یادگیری سازمانی و پاسخگویی می‌داند که همگی بیان‌کننده ابعاد توانمندسازی اجتماع محور هستند. (محقق معین ۱۳۸۳، ۲۷-۲۸)

از دیگر سو رویکرد اجتماع محور مستلزم برنامه ریزی از پایین است. اما برنامه ریزی از پایین به بالا زمانی امکان پذیر است که مسئولان سه چیز را بپذیرند: که اکثریت مردم دانش و بینش لازم جهت تدوین و اجرای برنامه ها را دارند، که بکارگیری ابتکار توده ها جهت اجرای برنامه ها فوق العاده اهمیت دارد و موثرترین راه تامین این مهم، مشارکت دادن

آنها در فرایند کار است و بالاخره تلاش های ویژه و پرزحمتی باید انجام بگیرد تا مکانیسمی برای گفت و گو با مردم فراهم شود. (مخبر، ۱۳۶۵: ۱۱۶)

بدیهی است که در یک جامعه محلی توسعه نیافته به ویژه از لحاظ اجتماعی، توانمند کردن خود این ذی نفعان و مردم محلی برای مشارکت در این امر و نهایتاً مدیریت و رهبری این فرایند امری حیاتی به شمار می رود و البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که مهم ترین انگیزه مردم محلی برای شروع حرکت، رفع دغدغه های آنها که همان مشکلات و نیازهای مبتلا به آنها در محله است، می باشد. (یوسفی سادات، ۱۳۹۰: ۱۰)

جماعت و دولت دو عنصر اصلی برنامه های جماعت محور هستند. در جماعت گروهی به عنوان ذی نفعان پروژه ها زندگی می کنند که نقش بسزایی در موفقیت یا عدم موفقیت برنامه های اجتماع محور دارند. اما ذی نفعان تنها به اعضای جماعت محدود نمی شوند، زیرا اغلب بخشی از سازمان های دولتی نیز در اجرای پروژه ذی نفع هستند. در این میان تسهیلمان برنامه ها را نباید از یاد برد زیرا بدون حضور فعال آنان نیز احتمال موفقیت پروژه ها بسیار کاهش می یابد. زیرا بدون حضور فعال آنان نیز احتمال موفقیت پروژه ها بسیار کاهش می یابد. (مدنی، ۱۳۹۰: ۲۰۵)

لازم است که کارکنان [نهادهای دولتی] در زمینه توسعه مشارکتی آموزش ببینند تا بتوانند در پیشبرد و هدایت آن موثر باشند. [همچنین] در سطوح بالاتر، مسئله وارد کردن مشارکت در روند اصلی، اصول، رهیافت ها و روش های آن در سرتاسر نهاد مطرح است. (مظفری، ۱۳۹۲)

همچنین باید به نقش تسهیلمان نیز در یک پروژه اجتماع محور اشاره کرد، به گفته مدنی تسهیلمان وظیفه توجیه اعضای جماعت محلی، ایجاد هماهنگی بین آنان و در نهایت توانمندسازی آنان را برعهده دارند. در واقع آنان تلاش می کنند به نحو مقتضی و متناسب با نیازهای جماعت توانایی های لازم را در اختیار اعضای جامعه محلی قرار دهند بدون آنکه در تصمیمات مداخله کنند یا دیدگاهی را به جماعت تحمیل نمایند. (مدنی، ۱۳۹۰: ۲۲۴، ۲۲۳)

یکی از مهم ترین مسائل در طرح های اجتماع محور جلب مشارکت جامعه محلی است که نتیجه رفتار تسهیلمان و کارکنان نهادهای مرتبط است. در جلب مشارکت مهم است که انگیزه مناسبی برای جامعه محلی ایجاد شود. بیشتر تحقیقاتی که درباره انگیزه مشارکت در جماعت انجام شده از نظرگاهی روان شناختی در حوزه کار داوطلبانه بوده است. این دسته تحقیقات بر گسترش دسته بندی و شناسایی انگیزه ها متمرکز بوده اند که شامل مسائل اجتماعی، ارزش های اخلاقی، درک دیگران، کمک به کسانی که دولت در کمک به آنان ناتوان بوده است، رشد شخصی و رضایت از خود می شوند. (مدنی، ۱۳۹۰: ۲۲۵)

از آنجا که بخش قابل توجهی از مشارکت کنندگان در این برنامه ها را زنان تشکیل می دهند تحقیقات انجام شده نشان می دهد انگیزه های زنان برای مشارکت، دربرگیرنده مواردی مانند رشد شخصی، ارتباط با دیگران و احساس فضیلت است. با توجه به ارتباط دسته ی ویژه ای از انگیزه ها برخی از محققان دریافته اند که افراد اغلب با دلایل شخصی انگیزه مشارکت پیدا می کنند نه به خاطر عدالت انسانی و اجتماعی اما محققان دیگری معتقدند مهم ترین انگیزه ها در بین مشارکت کنندگان احساس وظیفه شهروندی یا مسئولیت پذیری در جماعت است. (همان)

مشارکت زنان در سازمان های جماعت محور و جنبش های اجتماعی عموماً به عنوان امری که ریشه در انگیزه های مربوط به منفعت عمومی (مانند دسترسی به شغل برای زنان و فراهم آوردن خدمات عمومی برای فقرا) دارد، در برابر پاداش های شخصی شناخته شده است. با وجود این انگیزه منفعت عمومی ممکن است یک پاداش شخصی هم باشد انگیزه ها عموماً هم منافع شخصی و هم علاقه به دیگران و کل جماعت را در بر دارند، زیرا مشارکت کنندگان عضو آن جماعت هستند (مدنی، ۱۳۹۰، ۲۲۶)

طرح های اجتماع محور شهرداری تهران نیز بر اساس فعال کردن زنان در محلات مختلف و توانمندسازی آنان شکل گرفت و پایه ریزی شد. در طرح های اجتماع محور تسهیلگران تلاش می کنند از بین زنان فعال محله گروه هایی درست کنند که بتوانند طی این طرح هازنان فعالیت مشترک گروهی را براساس نیازهای محله یا نیازهای زنان ساکن در آن محله طراحی و اجرا کنند. در این میان یکی از مهم ترین مسائل بعد از شکل گیری گروه پایدارسازی آن است چرا که عدم تداوم و ناپایداری پروژه های اجتماع-محور ممکن است منجر به کاهش اعتماد اجتماعی شود. مردم محلی و حتی دست اندرکاران پروژه های اجتماع-محور به تدریج اعتماد خود را به قابلیت مشارکت برای بهبود شرایط و توسعه از دست می دهند. بر هم ریختن هنجارهای جوامع محلی، بدون جایگزین شدن با هنجارهای جدید، و همچنین کاهش سطح اعتماد اجتماعی در بلندمدت می تواند به کاهش سرمایه اجتماعی بیانجامد. (مظفری، ۱۳۹۲)

سرمایه اجتماعی یکی از شاخص های مهم در توسعه محلی است که موجب تحرک گروه ها و تشریک مساعی بین آنها و تقویت و توسعه پایه های دموکراسی در جامعه و محله، ایجاد اعتماد به نفس در سطوح فردی و محلی، ازدیاد رهبران بومی و محلی و بالاخره ایجاد حالتی که در آن مشکلات اجتماعی بوسیله اعضای محله حل شود، است. بولن با تاکید بر ظرفیت سازی برای ایجاد اجتماعات، توسعه آنها را منوط به شکل گیری سرمایه اجتماعی دانسته و به این مهم اشاره دارد که سرمایه اجتماعی پیش نیاز فرایند توسعه اجتماعات محلی خواهد بود. (مبشری، ۱۳۸۷: ۱۶)

بنابراین بین ایجاد انگیزه برای افراد محلی براساس نیازمندی های محلی، مشارکت واقعی آنان در طرح های اجتماع محور، پایدارسازی طرح ها با اعتماد و سرمایه اجتماعی رابطه وجود دارد.

برنامه های اجتماع محور رویکردی مشارکت جویانه دارند. زمینه ی طرح رویکرد های مشارکت جویانه در اواخر دهه ۷۰ میلادی و اوایل ۸۰ فراهم آمد. هدف دیدگاه مشارکت جویانه استفاده از گروه های هدف یا گروه هایی است که بر روی آنها تمرکز صورت می گیرد. (پیران، ۱۳۷۹)

میتلین و تامپسون در مقاله دیدگاه های مشارکت جویانه در نواحی شهری: تقویت جامعه مدنی یا قدرتمندشدن قدرتمندان؟» به کار بردن روش های مشارکت جویانه را متضمن فواید زیر می دانند:

افزایش آگاهی و درک و شناخت در باب کنش گران و گروه هایی اصلی در سطح محلی

بهبود کیفی و کمی اطلاعات در باب شرایط محلی

بسیج منابع محلی و خارج از محل برای حصول امکانات توسعه ای ممکن و عملی

یاری رساندن به مردم محل برای تشخیص محدودیت ها، تنگناها و موانع، تعیین اولویت ها و فعال شدن اهالی

تقویت اعتماد به نفس و توانمندی سازمان های محلی

حمایت از راهکارهای محلی (مدنی، ۱۳۹۰، ۱۶)

رویکردهای اجتماع محور شامل ۴ مرحله اصلی است:

مرحله آماده سازی: اقدامات اصلی در این مرحله، هماهنگی های بین بخشی، توجیه مسئولان و افراد محلی، و جمع آوری داده های موجود در خصوص آسیب های اجتماعی و سلامت اجتماعی در منطقه مورد بررسی می باشد.

مرحله شناخت: در این مرحله به تحلیل وضعیت منطقه مورد بررسی می پردازیم. مهمترین اقدامات این مرحله شامل نیازسنجی و تنظیم سند ارتقای سلامت اجتماعی محله می باشد.

مرحله اجرا و ارزشیابی: در این مرحله به اجرای یک پروژه در هر منطقه، که بر اساس نیازسنجی انجام شده تعیین شده است پرداخته می شود. این اقدام برای نهادینه کردن مدل و تعیین نقاط قوت و ضعف آن در اجرای پروژه ها با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی محلی می باشد. در واقع ما می خواهیم اثربخشی این مدل را نه تنها در انجام نیازسنجی و تعیین اولویت محلی، بلکه در مرحله اجرای پروژه ها و نیز ارزشیابی آنها مورد بررسی قرار دهیم

مستندسازی: ثبت داده ها، نتایج حاصله، فرآیندهای کاری، سند سلامت اجتماعی محله، چالش ها، دستاوردها، پروژه های اجرا شده و درس های آموخته شده از مهمترین موارد در مستند سازی می باشد.

نظارت و ارزشیابی مستمر و دوره ای بسیار مهم می باشد و مجریان طرح باید با برگزاری جلسات مداوم به بازنگری و ارزشیابی طرح با مشارکت همکاران اصلی پروژه، و سایر همکاران محلی بپردازند.

در ایران رویکرد توسعه اجتماع محور از اواخر دوران سازندگی مورد توجه سازمان های غیردولتی قرار گرفت و سپس بخش دولتی نیز به آن توجه نشان داد. همچنین از سال ۹۰ امور بانوان شهرداری تهران تلاش کرد طرح هایی با عنوان طرح های اجتماع محور جهت توانمندسازی زنان محلات تهران را آغاز کند.

روش تحقیق

این تحقیق با «رویکرد کیفی» انجام شده است و تحقیق اکتشافی کیفی روش پژوهش «استقرایی» و «اکتشافی» است که نه برای آزمون فرضیه بلکه روشی برای تولید آن است. لذا، از این جهت، این پژوهش فاقد فرضیات اولیه است. جامعه آماری، در این پژوهش، زنان شرکت کننده در طرح ها، پیمانکاران و مجریان، تسهیلاتگران و مسئولان تسنیم هستند.

در این مطالعه، از روش «نمونه گیری گلوله برفی»^۱ یا «نمونه گیری زنجیره ای»^۲ استفاده شده است. در این مطالعه، برای جمع آوری داده ها از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته^۳ استفاده شده است. این نوع مصاحبه، به سبب انعطاف پذیری و عمیق بودن آن، برای پژوهش های کیفی از این دست مناسب است. (آزاد ارمکی، ۱۰، ۱۳۹۰)

1 Snow ball sampling

2 chain sampling

3 Semi-Structure interview

در این تحقیق با دوازده نفر مصاحبه شده است. سه نفر زن شرکت کننده، سه مجری که دونفر از آنان پیمانکار نیز بودند، یک مسئول تسنیم، و پنج نفر تسهیگر، البته مجریان و پیمانکاران تجربه تسهیگری هم داشته اند و این کار به دلیل کمتر کردن هزینه های طرح است. ۲ نفر از مصاحبه شوندگان مرد و باقی زن هستند.

تسهیلگران، مجریان و پیمانکاران همگی دارای تحصیلات فوق لیسانس در رشته های علوم اجتماعی بوده اند و سالها در این حوزه کار کرده اند. از بین زنان شرکت کننده در طرح یک نفر دیپلم، یک نفر سیکل و یک نفر لیسانس بوده است.

اسم ها به خواست مصاحبه شوندگان مخفف آمده است تنها یک تسهیگر خواستار درج نام کامل خود بود که این مساله لحاظ شده است.

سوال های پژوهش

سوال های اصلی این پژوهش عبارت اند از

سازوکار انتخاب پیمان کار در طرح های اجتماع محور شهرداری چگونه است؟

آیا امور بانوان کل بر کار پیمانکاران نظارت دارد؟

مکانیزم تعریف طرح ها چگونه است؟

آیا طرح های امور بانوان ویژگی های طرح های اجتماع محور را دارند؟

آیا این طرح ها سبب توانمندسازی زنان محلات می شود؟

یافته های پژوهش

از بین مصاحبه با افراد درگیر در طرح های اجتماع محور شهرداری تهران مقولات زیر استخراج شد که در ادامه به تک تک آنها می پردازیم.

رابطه به جای ضابطه در انتخاب پیمانکار

از مجموع صحبت های مصاحبه شوندگان به مقوله کاهش کیفیت طرح های اجتماع محور به دلیل فقدان سازوکار مناسب در انتخاب پیمانکاران استخراج شد. به گفته مصاحبه شوندگان معیار انتخاب صرفا روابط است نه ضوابط در ادامه صحبت های مصاحبه شوندگان ذکر می شود.

تهرانی ۳۷ ساله، مجری و پیمانکار

«امور بانوان کل یک دستورالعملی رو تصویب می کنه و شرح خدمات و دستورالعملی در می آرن که به مناطق ابلاغ می شه. مناطق موظف هستند در فاصله زمانی محدودی که برای آنها تعیین شده حتما اجرا کنند. مثلا طرح ارتقا کیفیت

زندگی زنان باید طی ۶ ماه اجرا شه. بعد خود مناطق هم قاعده اش اینه که باید فراخوان بدن و پیمانکاران مختلف شرکت کنند. اما معمولا هر منطقه ای بر اساس روابط که با یک سری آدم ها دارن کار می کنن بر اساس دوستی و شناخت و اینها و مدیر بانوان منطقه هم با پیمانکاری که با او راحتتره کار می کنه. مثلا ما در یکی از مناطق تهران سالها کار پژوهشی و تسهیلگری کرده بودیم و شناخت بسیار دقیقی از محلات و مردم و زنان داشتیم اما با تغییر مدیر امور بانوان منطقه طرح توانمندسازی را به ما ندادن و به پیمانکاری داد که اون را می شناخت و کاملا هم امانتور بود که بعدها کلی هم اعتراض شد. بعدها فهمیدیم به شدت خرابکاری کرده است به نوعی که مردم به تسهیلگران آن گفته بودند که ما گروه قبلی را می خواهیم. الان در مناطق دیگه پیمانکاری هست که ۵ تا ۶ منطقه را گرفته چندتاش رو خودش انجام داد بقیه رو کتراتری داد مثلا ۲۰ میلیون برای چندتا محله به یک نفر داده یعنی پیمانکار گرفته خودش ۳۰ درصد را می دهد به یک نفر از کل پروژه، کل پروژه ۱۰۰ میلیون است به آن فرد گفته کل منطقه رو جمع کن با ۲۰ میلیون خب برای اون ادم برارش صرف نمی کند که این ۲۰ میلیون رو با چند نفر دیگه تقسیم کنه بنابراین خودش به تنهایی چندتا محله رو انجام می ده و خب به تبع کار سمبل می شود. همین دیگه تسهیلگر هم می ره با مقدار کم به بچه های سرای محله پول میده که که بیان کمک تسهیلگر بشن که اونها اصلا خودشون هیچ تخصصی ندارند بنابراین همین طور از سرو ته کار زده می شه و کار با کیفیت کمتر شکل می گیره».

یاری ۳۶ ساله تسهیلگر

«خب بین من تو دوتا منطقه سال گذشته تسهیلگری کردم که اصلا قابل مقایسه نبودند تو هر دوتا ، دوتا محله داشتیم . یکی رو رفتم که واقعا تیمشون داغون بود از این پیمانکارهای بزن در رو من چون دختر دایی ام تو شهرداری کل هست خوب میشناختشون و می گفت خیلی بدن اما خیلی نفوذ دارن و ما نمی تونیم کاری کنیم جلوشون رو بگیریم. پول تسهیلگر و نمی دن و حواست باشه . من کلی استرس داشتم چون قبل از شروع طرح باید جلسه توجیهی می گذاشتند که بعد از چند جلسه که از شروع پروژه ها گذشته بود گذاشتند. بعد من تازه که رفتم دیدم چه تیم داغونی جمع کردند آدم های بی ربطی که اصلا تسهیلگری نمی دونستند و تکنیک ها رو نمی دونستند و تازه اونجا داشتند بهشون بارش افکار، درخت مشکلات... گان چارت و اینها رو یاد می دادند و من خودم بهشون یک سری تکنیک ها رو که سرتسهیلگرشون هم نمی دونست یاد دادم. واقعا حس خیلی بدی داشتم. حتی به بچه ها کارت یا مازیک یا کاغذ پوستی ندادند و نگفتن که برای پیاده کردن این تکنیک ها باید از روش کارت نویسی مثلا استفاده کنید... همه برای این هست که هزینه هاشون رو کم کنند و بیشتر به جیب بزنند. پیمان کارهای این چنینی واقعا ضربه زننده هستند. پیمان کار براساس رابطه معین میشه نه روزمه کاری و این که چقدر صلاحیت داره مهم نیست. باند بازی هست . وقتی پیمانکار این جور انتخاب میشه نمی گم همه پیمان کارها بدند یا این طوری انتخاب می شن خیلی به منطقه ربط داره ولی قاعده نداره دیگه تا جایی که من می دونم».

اسلامی ۴۰ ساله مجری و پیمانکار

«یه سامانه دارند که باید ثبت بشی و بعد مناطق چک می کنند به ظاهر و انتخاب می کنند پیمان کار رو یا پیمان کار خودش رو می ره معرفی می کنه به مناطق تا انتخاب بشن. اما در واقع مدیر امور بانوان مناطق پیمانکارانی رو که خودشون می شناسند یا اونها رو در جشنواره سال گذشته رصد کردند بهشون زنگ می زنند که می گن امسال میای با من کار کنی. یا آشنایی از قبل با مدیر بانوان پیمان کار داره که از اون استفاده می کنه... ضوابط هست اما همه چیز دور زده میشه الان به امور بانوان کل هم بری می گه هیچ شرکتی بیشتر از ۲۹ محله نگرفته. راست هم می گه همه چیز دور زده شده و پشت پرده اتفاق افتاده. دوحالت داره پیمان کار هست پروژه رو می گیره فرض کن ۴۰ میلیون هست ۲۰ تومن میده به تو و می گه پولت و میخوای خودت برو از منطقه بگیر یعنی یک سال یک سال و نیم بدو برای این ۲۰ تومن. وقتی گرفتی ۲۰، ۲۰ مناطق زیادی هم در تهران این طوری کار می کنند. پیمانکارهای قدیمی تر شبکه ای هستند یک پیمان کار نیست که کار می کنه طرف می گه من با اسم شرکت تو پروژه می گیرم زد و بندهاش رو می کنم اما ۲۰ تومن می گیرم تو میری اجرا می کنی. یکی از پیمان کار ها ده تا منطقه رو این طوری گرفته در حالی که هر پیمانکاری ۲۹ محله رو علی القاعده بیشتر نمی تونه بگیره. و ده منطقه واقعا بیشتر از ۲۹ محله هست. این جواری به نفع هردو هست من که روابط ندارم رزومه پیدا می کنم اونم یه بخش زیادی از پول رو می گیره... در عین حال مدل دیگرش هم هست شما مجری می شی پیمانکار می گه بابت کل منطقه N تومن می دم. همه چیز و می خرم ساپورت می کنم و مستندسازی و من انجام می دم. فیلم برداری رو من می کنم. پذیرایی با من ولی بقیه کارها با تو. تا دم جشن منطقه ای رو تو انجام می دی بقیه جشنواره هم با من پیمان کار. پیمان کار وارد منطقه نمیشه تا انتها که تو گزارش ها رو براش می فرستی چاپ و تکثیر و اینها با خودش هست.»

زیوری ۳۶ ساله تسهیلگر و مجری که تجربه کار با سازمانهای دولتی را نیز دارد گفته است

«در پروژه های بین المللی که شریک دولتی دارند باید فراخوان بدن به روزنامه رسمی. باید درج بشه فراخوان در سایتشون هم می زارند. در استانها هم پروژه های خرد را غیردولتی ها پروپوزال می دند. اما این کاری که در دستور کار دولت قرار داره بهتر از شهرداریه کلیاتش خوبه اما این که تا کجا اعمال نفوذ می کنن که اجرای آن چه شکلی می شه فرق دارد. این که مجری می تونه تا کجا اعمال قدرت کنه. شهرداری اما هرکاری دلش میخواد می کنه چون نظارت نیست. اما تو بین المللی ها نظارت هست. تو پروژه ها بستگی به رقم دارد. بالای ۵۰ میلیون چه در داخلی چه غیر داخلی باید فراخوان شود و سه تا پاکت می فرستند ان جی او ها، شرح خدمات بفرستند جدول گانت چارت و برنامه ها در ان بازه، توضیح در مورد کارها و خروجی ها و همین طور قیمت پیشنهادی بدون اسم میاد داخل هیات بررسی و هرکدام که امتیاز بالا بیارن میرن مرحله بعد، از ۱۰۰ هم امتیاز داده میشه، پاکت اول شرح خدمات هست، پاکت دوم شرح نیرو هاست و سومی قیمت هست که دو مرحله اول رو هرکی ۷۰ امتیاز بیاره قبول میشه میره مرحله بعدی و بعد پاکت ها باز میشه اون ان جی اویی که در مرحله اول ۹۰ گرفته در مرحله دوم ۹۰ گرفته در مرحله سوم نگاه می کنند ببیند کی قیمت پایین تری داده چون شرح خدمات بالاتر و نیروهاش بهتره حالا باهاش وارد مذاکره میشن در مورد قیمت با کسی که بالاترین نمره را تا مرحله سوم رو گرفته اما شهرداری باید مناقصه برگزار کنه قاعدتا اما خب لابی با یک شرکتی می کنه و پروژه رو واگذار می کنه.»

فقدان سازوکار نظارت بر پیمانکاران و مدیران

مصاحبه شونده‌گان به فقدان نظارت شهرداری بر کار پیمانکاران اشاره کرده اند این عدم نظارت سبب افت کیفیت کار به گفته آنان می شود.

تهرانی ۳۷ ساله، مجری و پیمانکار

«ساختار اینکه ناظر وجود داشته باشد تا چک کنه کار به کدام پیمانکار داده شده و کیفیت کار او چطوریه وجود ندارد در شهرداری. مدیر تصمیم می گیرد که به چه کسی بده. ممکنه مدیر خودش آدم با وجدانی باشه و دنبال این باشه که کار خوب انجام شه و کیفیت کار برایش مهم باشه پس دنبال پیمانکاری می گرده که کار خوب انجام بده ولی ممکنه به مدیری باشه که اصلا این ها براش مهم نباشه و صرفا به کسی کار رو بده که با اون آشناتره یا درصدی به او به واسطه گرفتن کار بده. ساختار سیستماتیک نداره. رابطه و سلیقه شخصی بسیار زیاده در انتخاب پیمانکار. مدیرانی که اغلب این جور هستنند با پیمانکاری که راحتتر می تونه ازش درصد بگیرد کار می کنن. نمی گم در همه مناطق این طوریه اما بسیار رایجه. و هیچ نظارت خاصی وجود نداره. خیلی به فرد بستگی داره.»

نگاه تجاری به جای نگاه اجتماعی

بعضا دیده می شود که طرح های اجتماع محور شهرداری به دلیل نوع نگاه پیمانکاران؛ نگاه صرفا تجاری به طرح ها بدون دغدغه داشتن نسبت به اجرای متعهدانه آن و در نبود سازگار نظارتی بر نحوه عملکرد آنان نه تنها گامی در جهت توانمندسازی زنان محلی بر نمی دارد که کاملا به صورت فرمالیته اجرا می شود.

اسلامی ۴۰ ساله مجری و پیمانکار و تسهیلاتگر

«من منطقه ای رو که گرفتم سال قبل وارد محله ای شدیم به شدت بی اعتماد و پر از مشکل به دلیل پیمانکاری که همه پل ها رو خراب کرده بود. باید اعتماد سازی می کردیم. از ساده ترین چیز، ندادن دستمزد به مسئولهای خانه تسنیم و تسهیلاتگرها گرفته تا چیزهای دیگه. تسهیلاتگر رفته بود یک محله دو جلسه و بعد کار و بسته بود. پروژه های محلی رو که وجود داشت در محله به نام پروژه تسنیم جا زده بودند. خب وقتی وارد این منطقه شدیم حقیقتا سخت بود تا دوباره بتونی اعتمادسازی کنی. می رفتیم مسئول تسنیم می گفت خانم ها نیومدن حالا این کلاس هست می خوای ارزش عکس بگیریم برای پروژه ات؟ می گفتم من نیومدم عکس بگیرم اومدم باهم کار کنیم. بهرحال در نهایت موفق شدیم ادم جمع کنیم اما به سختی. امسال خب کار راحت شده درسته که خیلی کم رنگ هستند اما امسال حداقل ۴ نفر رو داریم که شروع کنیم باهاشون و ادامه بدیم. توی منطقه دیگه که امسال گرفتم باز همین اش و همین کاسه است پیمان کار همین نگاه رو داشته و بازار اول باید همه چی رو شروع کنیم.»

یاوری ۳۶ ساله تسهیلاتگر

«ببین گفتم یکی از پیمانکارهایی که من باهاش کار کردم خیلی به همه چیز بیزنسی نگاه می کرد و درسته که بهرحال کاره اما باید نسبت بهش تعهد داشته باشی وقتی نیست تیمی که جمع می کنه و کاری که می کنه هم فرمایشی و بی خوده مگه تسهیگر خودش دغدغه داشته باشه و تا به جایی کار و پیش ببره... مثلا سرتسهیگر این پیمانکار بعد از این که پروژه رو در یک محله ای درآورده بود یک ماه و نیم رها کرد و رفت و بعدش زنگ زد به من که میشه بری با این خانم ها پروژه شون رو اجرا کنی! این یعنی نابود کردن اعتماد. آخه وقتی در جلسات اول تسهیگر عوض میشه حس مردم تغییر می کنه چه برسه که طرح در بیاد ول بشه اون وسط و بعد یکی دیگه بره جمعش کنه. خب مردم که خر نیستند می فهمد حضورشون الکیه و صرفا جهت عکس انداختن و گزارش رد کردنه».

براری ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیگر

«بسته به پیمان کار داره همه چیز. من امسال دو تا منطقه کار کردم یکی منظم بود یکی افتضاح و فرمالیته. اما اون یکی دیگه همه چیز خوب و مرتب بود. من خودم هم فرمالیته کار کن نیستم اما پیمان کار به من گفت لازم نیست ۷ جلسه برگزار کنی با سه جلسه ببندش! سرو ته کار و هم بیار. من نتونستم اون خانمی که به من اعتماد کرده اومده و من دارم باهاش کار کنم تو سه جلسه چی می تونم بهش بگم؟ فقط برای این که هزینه هاش بیاد پایین من با هزینه شخصی ام بیشتر از سه جلسه رفتم اما همه که این کار و نمی کنند».

سلامت ۲۵ ساله تسهیگر

«شهرداری انگار صرفا با پیمانکار قرارداد می بنده. انگار با یک نفر طرفه و اصلا برایش بقیه تیم مهم نیست چون کسانی رو دیدم که اصلا بی ربط بودند به تسهیگری. نه رشته مرتبط خونده بودند. نه چک می کنه شهرداری که اینها ایا دوره خاصی رو دیدند یا سابقه کار مشابه دارند و اینها خیلی در طرح تاثیر می زاره. طرز پوشش در محله طرز رفتار شون با مردم محلی و طبقه ای که باهاش دارند کار می کنند مهمه؛ چون اعتماد اجتماعی رو تحت تاثیر قرار می ده و کاملا می تونه اعتماد رو از بین ببره. خیلی محله ها رفتم ادمها به شدت بی اعتمادند نسبت به این طرح ها. تازه امسال از بس بهم ریختگی زیاد بوده و فکر کنم خودشون هم متوجه شدند برای تسهیگرها روزه می گرفتند و همین طور مدارک شناسایی و تحصیلی در صورتی که قبلا اینها نبود».

فقدان فهم علمی از طرح اجتماع محور

یکی از ضعف هایی که در خلال صحبت با افراد درگیر در پروژه های اجتماع محور شهرداری عنوان شده است، نبود تعریف علمی از طرح اجتماع محورا است. به نظر می رسد کارشناسان امور بانوان شهرداری تهران هیچ درکی از پروژه های اجتماع محور ندارند و اصلا نمی دانند این طرح ها شامل چه ویژگی هایی هستند.

یاوری ۳۴ ساله تسهیلگر

«طرح اجتماع محور از اول باید مشخص باشه تعریفش چی هست، آیا قصد شهرداری جلب مشارکت صوری مردم هست یا واقعا می‌خواد مردم مشارکت کنند؟ به نظرم درک درستی از مشارکت و اینکه چرا طرح اجتماع محور اجرا میشه نداره. ضوابط نداره. یک دستورالعمل دارند اصلاحش می‌کنند اما از بیخ و بن درک نکردند طرح اجتماع محور چیه، نمی‌فهند از بالا به پایین نیست. زمان بره برای پایداریش باید فکر کرد. نتیجه محور نیست. کمی نیست ... وقتی بالایی نمی‌دونه پایینی‌های اجرا کننده هم همین طور. مثلا خود مسئول تسنیم نمی‌دونست طرح اجتماع محور چی هست فکر می‌کرد خودش باید به تنهایی بره جلو. من تونستم با کمک خانم‌هایی که شرکت کردند بعد از زکلی حرف زدن وقایع کردنشون برای شرکت و این که می‌خواهیم کاری انجام بدیم به همت شما بستگی داره، طومار جمع کنیم برای افزایش فضای سبز محله خطاب به شهردار، اما نه مدیر محله همراهی کرد که با خانم‌ها بریم شهرداری نه مسئول تسنیم. بدون این که زن‌ها رو بیره درحالی که قرار بود مدیر وقت ملاقات بگیره از شهردار و همه با هم بریم خود مسئول تسنیم بی‌خبر بعد از این که من چندبار زنگ زدم وقت گرفتید کی بریم گفتیم خودم بردم دفتر شهردار تحویل دادم. انگار فقط می‌خواست خروجی داشته باشه و همین که نامه نوشتند براش انگار کافی بود نه این که واقعا صدای زنان رو به شهردار برسوند و واقعا فکری برای این مساله بشه. اگه زن‌ها رودرو با شهردار می‌شدند خیلی چیزها ممکن بود عوض شه. حتی یه فضای کوچیک هم پارک میشد با چندتا وسیله ورزشی برای اون زن‌ها گام خوبی بود برای ادامه دادن. خود این مسئول تسنیم تعریف می‌کرد سال قبل خودم از جیب خودم گذاشتم و جهیزیه خریدم برای یک عروس خانم هنوز هم شهرداری پولش و به من نداده! ببین از نظر من اون مشکلی نداره چون هیچ آموزشی ندیده نمی‌شه ازش توقع داشت اما از شهرداری که کلی کارشناس داره با مدارج عالی این توقع رو دارم که وقتی می‌خواد کاری انجام بده درست انجامش بده نه فقط به عکس انداختن فکر کنه. به همه نیروهاش توضیح بده طرح اجتماع محور چیه برای چی می‌خواهیم اجرا کنیم. همه ذی‌نفعان رو باید توجیه کنه و مهم تر از همه واقعا خودش ضرورتش رو درک کرده باشه و بدون طرح اجتماع محور واقعا در پی چه چیزی تو محله است.»

سلامت ۲۵ ساله تسهیلگر

«شهرداری در ایران نهادی متفاوت از دولت است و به خاطر خط و ربط‌های سیاسی رقابت داره با دولت و این طرح‌ها هم یه چیز وارداتی هست که اجرا می‌کنه. ایده درستی پشتش نداره این که کار کارشناسی شده باشه. تنها یک اسم گنده دهن پرکن هست. با مدیران شهرداری در هر رده‌ای از مدیر محله تا معاونت‌ها که صحبت می‌کنی هیچ ایده‌ای مطلقا ندارند یا طرح اجتماع محور رو به توانمندسازی اقتصادی تقلیل می‌دن یا اصلا ضرورتش و نمی‌فهمند و سازمان طرف قرارداد تو مطلقا اهمیتی برای اون قائل نیست و این وسط انرژی مردم و پیمانکار و تسهیلگرانی که دلسوزانه کار می‌کنه هدر می‌ره به این دلیل که حمایت آنها خیلی مهمه. از طرف دیگه طرح اجتماع محور با رویکرد تغییر خیلی طولانی مدت است سالها طول می‌کشه اما در امور بانوان درکی از این وجود نداره.»

دارایی ۳۹ ساله تسهیلگر

«من مشکلی که با شهرداری دارم این بخش بود که تو ده یا هفت جلسه تعیین شده از پیش چه کار می خواستی کنی؟ دستور العمل بهتر شده بود نسبت به قبل، اصلاح شده بود اما خیلی جاها جواب نمی داد من تسهیلات چقدر دستم باز بود در تغییر دستور العمل. مثلا حتی زمان هایی که باید بری سرای محله رو نوشته اند. از طرف دیگه جنس تغییر مشخص نیست. شهرداری می گه از اول این قدر ساعت آموزش می دیم و این ات پوت باید باشه. ات پوت برای شهرداری مهمه ولی اصلا مهم نیست که ما آموزش می دهیم برای چی؟ اصلا تغییر در آن لحاظ شده؟ نتیجه در کمیت نمی گنجه مثلا من با ان جی اویی کار می کنم(جدا از کارهای تسهیلاتی برای شهرداری) که قبول کردند طرح من برای توانمندسازی زنان سه ساله باشه خب توی سه سال میشه یه کاری کرد نه تو ده جلسه.»

طرح اجتماع محور بالا به پایین نیست

بر اساس تعاریف آکادمیک در مورد طرح اجتماع محور این طرح ها باید از دل نیازهای مردم محلی استخراج شوند نه اینکه از طرف سازمان ها به مردم محلی پیشنهاد مشخصی ارائه شود. اما در طرح های اجتماع محور شهرداری بنا به گفته پاسخ دهندگان، طرح از طرف امور بانوان شهرداری نوشته و به همه مناطق بدون در نظر گرفتن تفاوت های محلات ابلاغ می شود و این به گفته آنان یکی از ایرادهای مهم آن است. در حالی که این طرح ها باید با مشارکت همه ذی نفعان و متناسب با نیاز آنها تعریف و اجرا شود. همین امر سبب شده است که طرح ها متناسب با نیاز زنان محلات نباشد.

براری ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیلات

«امور بانوان از بالا طرح و میدان در حالی که باید از محله باشه مثلا طرح های اجتماع محور و قالب ها برای تمام محلات یکی است خانه تسنیم، توانمندسازی هست، نهاد خانواده هست و سبک زندگی هر سال امور بانوان مشخص می کنه در چه زمینه هایی باشه. اما محلات تهران خیلی متفاوت از هم هستند و ادماهای محلات هم همین طور بنابراین طرح ها رو بهتره از خود خانم های هر محله پرسیده بشه که چی باشه. بارها شده ان ۵ محوری که به خانه تسنیم ابلاغ شده نمی گنجه در نیازهای زنان محله ما و اینها محدودیت ایجاد می کنه. نیاز محله رو خود زنان باید انتخاب کنن نه این که القا بشه. خیلی سخته چیزی که ابلاغ شده بود رو در قالب محیط زیست بگنجونیم به خانواده به سبک زندگی و توانمندسازی و تحکیم خانواده هم ربطش بدیم. طرح می آید از بالا و بعد می بینی آخه ربطی نداره بعد مجبور میشی هی تلاش کنی در قالبی درش بیاری که هم توانمندسازی باشه هم محیط زیستی باشه با توجه به چیزی که از بالا اومده در حالی که اصلا نیاز مردم چیز دیگه ای هست. به خصوص در محلاتی که آسیب های اجتماعی توش خیلی بالاست... زنان محلات ما مشارکت نمی کنند چون بیشتر زنها سرپرست خانوار و بدسرپرست هستند چون آسیب های اجتماعی زیاده در محل ما مثل اعتیاد، که باعث میشه زنانی که شوهر معتاد دارند یا حوصله ندارند که شرکت کنند یا دغدغه مسائل اقتصادی دارند و افسرده هستند. خب طرحی که برای محله ما در نظر گرفته میشه اگه با نظر اهالی محل باشه می تونه راه انداختن کسب و کار برای زنان باشه که یک بخشی از هزینه هاشون رو تامین کنند. کسانی که اومدن در طرح شرکت کردند زنانی هستند که مسائل اقتصادی ندارند، با همسرانشون مشکل ندارند شوهرانشون اعتیاد

ندارند و اجازه خروج از منزل دارند، فراغ بال دارند که برای خودشون وقت بزارند بنابراین در محلات ما باید ایجاد انگیزه بشه برای مشارکت بیشتر زنان باید کسب درآمد باشه برای زنان، کسب درآمد صد در صد هم نه اما باشه کسب درآمد «

یاوری ۳۶ ساله تسهیلگر

«پیش اومده که با مقاومت مردم مواجه شدم، مثلا یه سالی وقتی به سرای محله مراجعه کردم و در مورد طرح توضیح دادم با مقاومت زنان شرکت کننده مواجه شدم چرا که طرح امور بانوان در مورد بازیافت بود اما زنان محله معتقد بودند مشکل آنان نبود فضای سبز در محله است و نه بحث تفکیک زباله تر و خشک. این مقاومت سبب شد که من در همون جلسه اول که با بارش افکار مشکلات را درآورده بودیم فضای سبز و به خواسته مردم اولویت محله در نظر بگیرم. در این جلسه اونها من و قانع کردن که چرا فضای سبز براشون مهمه(البته یک نامه نوشتیم که دلیل تغییر طرح رو توضیح دادیم که پیمانکار هم دچار مشکل نشه). تمام منطقه به فضای تجاری تبدیل شده بود و اونها برای بردن فرزندانسون برای تفریح به مناطق اطراف مشکلات زیادی داشتند مثلا وسیله نقلیه نداشتند، دور بودن از محله زندگی، نبود امنیت در شب، عدم طراوت محله و نبود فضایی که سالمندان و بازنشستگان در آن اوقات فراغت خود را بگذرونند رو عنوان کردند. در منطقه دیگر هم که من همان سال همین طرح رو اجرا کردم خواست مردم چیز دیگه ای بود. براشون استعمال مواد مخدر و خرید و فروش آن در محله پررنگ بود. ببینید بهتره که طرح ها رو به سرای محلات بسپرنند و هر محله خودش بینه اولیتش چی هست نه یه طرح کلی از بالا بیاد. در یکی از محلات هم که اصلا هیچ کسی نیومد با مدیر محله هم که حرف زدیم با عصبانیت گفت بی جا کرده امور بانوان شما رو فرستاده مسئله ما اصلا این محورها نیست و کلن هیچ همکاری نکردن برای برگزاری کارگاه ها چون محله خیلی پر آسیبی بود و اصلا امور بانوان با مدیر محله هم هماهنگ نکرده بود خیلی راحت جلوی من زنگ زد به کارشناس امور بانوان که ما نمیخوایم این طرح اجرا شه.»

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمانکار

« خیلی وقتها موضوعات مرتبط با مشکلات اونها نیست. مثلا حجاب و عفاف مطابق با نیازشون نیست. در کارگاه سبک زندگی ایرانی اسلامی تمام جلساتمون به مهارت زندگی گذشت. اینقدر نیازشون بود کلی مشکل داشتند با بچه شون این که با این بچه ها که کلی اطلاعات دارند از مدرسه و اینترنت چطور ارتباط بگیرند یا با شوهرشون به واسطه تغییر شکل خانواده و زندگی که آدمها و شهر تغییر کرده است در زندگی مدرن. خانواده نمی تونه تو ساختار سنتی باشه. خانواده نیاز به اطلاعات جدید داره. یا در تمام جلساتی که موضوع انتخاب شده از طرف امور بانوان محیط زیست بود می گفتند مشکل ما این نیست. در حالی که امور بانوان دنبال پروژه هایی است که ذهن پرکن باشن. این زنها اول باید آموزش ببینند توانمند بشن بعد شاید بتونند کاری کنند مثلا تو پروژه در میومد که زنها در مورد مهارت های زندگی آموزش ببینند اما کارفرما به نظرش مهم نبود. شهرداری خودش کلاس نداشت یا کلاسی که مدرس متبحری داشته باشه نداشت. بعد وقتی نیاز به آموزش داشتند و کارفرما بودجه نمیزاره براش تلاش می کردیم مربی رایگان از بهزیستی بگیریم یا داوطلبانه مربی پیدا کنیم. خب این نیاز زنها بود اما نیاز کارفرما یا امور بانوان نبود. چرا این اتفاق می افته

چون کار با مردم هدف امور بانوان و شهرداری نیست. مشارکت در معنای واقعی مدنظرشون نیست اگر طرح خوب باشه واجرا خوب و زنان رو توانمند می کنه و سرمایه اجتماعی رو زیاد می کنه بین اینها رابطه وجود داره. طرح از بالا، یکی می نویسه یکی دیگه میخواد اجرا کنه یکی دیگه گوش بده. خب معلومه که کار درست پیش نمی ره. مردم می خوان یک چیزی تغییر کنه در محل زندگی شون اما این تضاد داره با طرحی که از بالا میاد.»

کاوه مظفری ۳۴ ساله تسهیلگر

در بسیاری از کتاب ها و متون مستقل و معتبر مربوط به توانمندسازی زنان بارها قید شده که توانمندسازی فرایندی «از پائین به بالا» است. تذکر داده شده که انتظار توان افزایشی زنان از بالا، نقض غرض است. نمی توان به زنانی که گرفتار مسائل و مشکلات روزمره هستند و حتی از حقوق اولیه ای همچون «اجازه خروج از منزل» برخوردار نیستند، سفارش داد که فوراً در مدتی سه چهار ماهه توانمند شوند. آنها خود باید تصمیم بگیرند که چه زمانی و چطور توانمند شوند. تا به حال تصورم این بود که این توصیه ای کاملاً بدیهی است و آنهایی که طرح های اجتماع محور در جهت توانمندسازی زنان اجرا می کنند، پیشاپیش این اصل را پذیرفته اند. اما در جریان برگزاری طرح های اجتماع محور اداره امور بانوان و در نهایت مسابقه تسنیم، متاسفانه تصمیم گیری ها و اقداماتی کاملاً مغایر با این اصل اتخاذ می شود. به گونه ای که اجرای این طرح ها اصلاً متناسب با شرایط و موقعیت واقعی زنان نیست ...گروه های محلی زنان موظف نیستند که آنچه مورد پسند مسئولان شهرداری است را اجرا کنند. تنها زمانی به معنای واقعی توانمند می شوند که حول نیازها و مسائل خودشان فعالیت کنند. اگر فکر می کنند که مسئله اصلی زندگی شان، مشکلات اقتصادی است؛ باید به عنوان تسهیلگر و به عنوان دست اندرکار طرح های اجتماع محور به شعور و فکر آنها احترام بگذاریم. حتی اگر تصور می کنیم که آنها مسئله اصلی زندگی شان را نمی دانند. این حق آنها است که تصمیم بگیرند که مسئله اصلی زندگی شان چیست؛ و ما حق نداریم مثلاً به آنها سفارش بدهیم در زمینه «تحکیم بنیان خانواده» پروژه تعریف کنید، چون ما بهتر از شما می دانیم که مشکل شما چیست.»

عدم هماهنگی بین بخشی

از دیگر سو به تبع عدم آگاهی شهرداری از ماهیت طرح های اجتماع محور و مطلع ساختن بخش های مرتبط، که به نوعی حامیان طرح محسوب می شوند، آنها نیز توجیه نیستند و نه تنها به گفته مصاحبه شوندگان کمکی به پیش برد طرح نمی کنند که گاهی سبب از بین بردن پروژه و آسیب رساندن به آن هم می شوند.

هادوی ۳۰ ساله تسهیلگر

«حامی ها مهم هستند من مشکلی که سالها دارم این که کسانی که در شهرداری نواحی یا معاونت ها کار می کنند جنس طرح اجتماع محور رو نمی شناسن. نمی دونند این طرح ها چی اند. بنابراین آدم ها رو دلسرد می کنند. حامی شهرداری منطقه است چون نمیشناسه کار و اصلاً می ترکونه پروژه ای رو که تو خوب پیش بردیش...تو یکی از جلسات

که با شهردار ناحیه دایتم به‌همراه زنان شرکت‌کننده برگشت به من گفت: خانم شما مگه خودت توانمندی که اسم طرح و گذاشتید توانمندسازی، خودت اول توانمندی هات و به من بگو! در این حد خبر ندارند»

برای ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیلگر

«بخش‌های مختلف شهرداری اصلاً هماهنگ نیستند با هم، دوتا پروژه‌های برتر مال من بود. برای ادامه دارشدنش گفتیم چه کارهایی بشه اما اصلاً در حالی که به من قول داده بودند برای ادامه دار شدنش هزینه کنند نه پولی بابت کاری که انجام داده بودند خانم‌ها به ما دادند (قرار بود جهیزیه تهیه بشه که شده بود) در نهایت من دو ماه حقوق خودم و دادم برای این کار به دلیل اعتمادی که اون افراد به من داشتند. اون‌ها به من اعتماد کردند شهرداری انداخت گردن مدیر محله و مدیر محله گفت به من ربطی نداره در حالی که قول و پیمانکار داده بود به من و نداد هرچقدر دوندگی کردم. پیمانکار گفت شهردار قول داده اونم به معاون گفته معاون هم پشت گوش انداخته...»

مشارکت صوری و نادیده‌گیری مردم محلی

تقریباً تمام پاسخ‌دهندگان معتقدند مشارکتی که شهردای از زنان محلات انتظار دارد مشارکتی نمایشی و صوری است و به طور کلی مردم و نیازهای آنان در این طرح‌ها دیده نشده‌اند. به واقع به دلیل از بالا بودن طرح و بازه زمانی کوتاه آن بدون این که از بین محورهای ارائه شده تسهیلگران بتوانند با زنان محلات نیازسنجی را به درستی پیش ببرند طرح‌ها از طرف برخی تسهیلگران و طبق خواسته امور بانوان پیش می‌رود به جای این که زنان متناسب با نیازهایشان آنان را استخراج کنند. از دیگر سو ساختار سلسله‌مراتبی شهرداری و نوع برخورد امور بانوان و پیمانکاران با مردم محلی به گفته مصاحبه‌شوندگان نشان‌دهنده خواست مشارکت صوری شرکت‌کنندگان از سوی امور بانوان شهرداری است.

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمان‌کار

«اصلاً مشارکت مردم را به واقع نداریم همه ساختار ما سلسله‌مراتبی است و در این طرح‌ها از بالا میاد با سلسله‌مراتب بعد یک پروژه‌ای میاد که میخوان مشارکتی اجرا کنند. آخه نمی‌شه که فرایندی رو تا ۸۰ سلسله‌مراتبی بیای بعدش بخواهی مشارکتی اش کنی. در این صورت سطح مشارکت خیلی پایین میاد. یعنی ته طیف مشارکت به خاطر این که فقط از مردم مشارکت انتظار دارند آخه مردم بیاین به خاطر چه انگیزه‌ای؟ مردمی که بی اعتماد هم هستند تا بیان اعتماد کنند طول میکشه برای جلب مشارکتشون باید یک سری اقدامات انجام داد. این که ما (شهرداری) باید دو قدم بریم اون‌ها یک قدم بیان مشارکت دوطرفه است.»

برای ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیلگر

«زن‌ها میخوان مشارکت کنند از خانه نشینی درآومدن رو دوست دارند. اما متأسفانه توی ذوقشون می‌خوره اغلب این طرح‌ها به زنان القا میشه نه اینکه از ذهن خانم‌ها بیاد بیرون. تسهیلگری که می‌ره می‌بینه سه جلسه رفته طرحش معلوم نیست پروژه اش معلوم نیست. دو جلسه دیگه داره مجبور میشه اون چیزی که تو ذهن خودش هست رو القا کنه به خانم‌ها که در این زمینه کاری انجام بدیم. در حالی که طرح اجتماع محور نیازسنجی لازم داره. شما ببینید زنان این

محلله به چه چیزی نیاز دارند چه چیزهایی اولویتشون هست. بعد اولویت بندی کنید با هم ببینید کدام ها مهم تره برایشون و بعد رای گیری کنی ببینی چه طرحی رو اجرا کنید. اما اغلب این طرح از سوی شهرداری القا میشه به تسهیلاتگر که این طرح و اجرا کن و باید انجام بشه و سریع تموم شه. کار تموم میشه تسهیلاتگر میره تازه این خانم ها اومدن وسط کار علاقه پیدا کردن وقتی می بینن چی شد تموم شد حالا بریم خونه هامون بعد سال دیگه هیچ انگیزه ای برای اومدن ندارند.»

جلودار ۴۰ ساله شرکت کننده

«وقتی طرح کوتاهه تا تسهیلاتگر بیاد شرایط و بشناسه زمان می بره. تسهیلاتگر ها فکر شون این هستنند که سر اون تایم مشخص ببندند کار رو پس بیشتر اون چیزی که تو ذهن خودشون هست و اجرا می کنند در نهایت. اگر تسهیلاتگر محلی بیاد چون محلله رو می شناسه به نظرم بهتره.»

بهرامی ۲۹ ساله شرکت کننده

«شهرداری یک ارگانی که نقش زیادی در محلله داره اما کارهاش فقط جنبه گزارش داره دیگه مفید نیست. در حالی که افراد توانمند در محلله ما زیاد هستنند. من امکاناتی ندارم دسترسی به ارگانهای دیگه ندارم برای بهتر کردن وضعیت محلله. وقتی هم شهرداری صرفا میخواد گزارش بده خب پا پس می کشم. صرفا مشارکت از ما نخواهد بزاره کار ما نتیجه بده. در صورتی که کار ما خوب پیش میره به ما اختیارات و امکانات بده نه این که بگه هرچی زودتر تموم کنید کارو»

صانعی ۶۰ ساله شرکت کننده

«من دوست دارم تو این طرح ها شرکت کنم. بازنشسته شدم و وقت زیاد دارم. اما فایده نداره. من میگم تو محلله ما این دکل های مخابراتی معضل هست. اینها نویز می ندازه زنها بچه های ناقص به دنیا میارن. برای بقیه هم خوب نیست. این همه تو تلویزیون درموردش حرف می زنند اما کسی گوش نمیده. مشکل محلله ما رو گذاشتن تفکیک زباله با تسهیلاتگر حرف زدیم مشکلی با این عنوان نداریم به جاش فضای سبز نداریم. موضوع رو عوض کردیم. از اون طرف امضا جمع کردیم برای فضای سبز اخرش هم هیچی شد. اصلا نگفتند این نامه رو که مسئول تنسیم برد این آقای شهردار چی گفت. نگذاشتن خودمون بریم شهردار و ببینم مدیر محلله گفت مسئول تنسیم می بره»

کاوه مظفری ۳۴ ساله تسهیلاتگر

«سال ۹۴ قرار نبود مسابقه بین گروه ها برگزار شود که شد اما اگر قرار به تقدیر و حمایت از گروه های محلی بود چرا حداقل یکی از کارشناسان اداره کل یا مدیران و مشاوران مناطق موظف نبودند در جلساتی که زنان محلات کارهای شان را توضیح می دادند، حضور داشته باشند و به صحبت های آنها گوش کنند. حتی در اختتامیه نیز تنها

مسئولان سخنران بودند و گروه‌ها و تسهیلمان شنونده. اصلاً انگار در جریان اجرای طرح‌های اجتماع محور، مسئولان شهرداری احساس نمی‌کنند که لازم است نظر زنان محلی را هم جویا شوند. بلکه زنان محلی تنها به عنوان ویتترین، سیاهی لشکر، نماد یا تماشاچی حضور دارند»

سلامت ۲۵ ساله تسهیلمگر

«بیشترین چیزی که شنیده می‌شد این بود که صادق نیستند باهاشون از طرف شهرداری. کسانی که می‌رن و جلسه میزبان قول و عده می‌دهند. اطلاعات از مردم می‌گیرند. اما بعدش هیچ اتفاقی نمیافته. مثلاً در پروژه اجتماع محور مردم به یک چیزهایی اعتراض می‌کنند نامه نگاری می‌کنند و می‌برن شهرداری اما بی نتیجه می‌مونه. این بی نتیجه بودن آزار دهنده است. مردمی که دوست دارند نظر بدهند مشارکت کنن و کاری کنن برای محله شون اما در نهایت یک شهرداری هست که اون در نهایت انتخاب می‌کنه و همه تلاش این زنها بی ثمر شده»

ناپایداری

یکی از ویژگی‌های طرح‌های اجتماع محور براساس نظریات، پایداری آن است که بدون این مقوله طرح از معنای خود تهی می‌شود اما در طرح‌های اجتماع محور شهرداری سالها پایداری لحاظ نشده بود و به گفته مصاحبه‌شوندگان تازه دو سالی می‌شود که اندک توجهی به این مقوله شده است. اما به گفته آنان تلاشی نشده است که شهرداری از طرح‌های موفق که توسط سازمانهای مردم نهاد در ایران اجرا شده یا نمونه‌های خارجی آن برای پایداری الگوبرداری کند یا به مباحث علمی در این زمینه مراجعه کند. بنابراین پایداری نیز مانند باقی عناصر طرح‌های اجتماع محور شهرداری ناکارآمد است.

کاوه مظفری ۳۴ ساله تسهیلمگر

«گرچه، یکی از اهداف اجرای این پروژه‌ها توانمندسازی زنان داوطلب محلی و سازماندهی آنها در قالب گروه‌های محلی در سرای محلات است، اما از آنجایی که زمان بندی اجرای این پروژه‌ها بسیار کوتاه مدت (عملاً سه ماهه) است، در نتیجه فرصتی برای تثبیت و پایداری ایجاد نمی‌کند. بسیاری از این پروژه‌ها نتیجه‌گرا بوده و معطوف به ارائه گزارش‌هایی طراحی شده که در نظام رتبه بندی شهرداری ارزشیابی شوند، یا اینکه از طریق برگزاری مسابقات (جشنواره تسنیم)، گروه‌های محلی را به سمت رقابتی نتیجه‌گرا سوق می‌دهند. پیامد این شیوه اجرای طرح، این می‌شود که به فرایند مشارکت توجهی نشود و به تدریج اعتماد نیروی‌های داوطلب محلی که عموماً تجربه اندکی در زمینه مشارکت دارند کاهش پیدا کند.»

اسلامی ۴۰ ساله مجری و پیمانکار و تسهیلمگر

«تجربه سه ساله من می‌گه با اجرای این طرح‌ها گروه تشکیل نمی‌ده. اگر هدف از اجرای این طرح در جامعه محلی این است که گروه‌های زنان به یک گروه فعال تبدیل کنه این طرح این کار رو انجام نمی‌ده. ولی اتفاقی که می‌افته اگر گروهی وجود داره و هدف مشخص دارند اگر کار وارد این گروه شود و گروه آن را با هدف خودش هماهنگ ببینه

شروع به کار می‌کنه ولی این که آیا پایدار میشه یا نه به این بستگی داره که آیا دستور العمل از بالا ارائه شده با هدف گروه‌هایی که داره در محله کار می‌کنه مطابقت داره یا نه... پروژه‌های بهزیستی تسهیلگری اجتماع محور ۹ ماه تا یک ساله است. درست که امور بانوان می‌گه کل طرح ۹ ماه ما از خرداد شروع می‌کنیم تا خرداد سال آینده. اما خرداد در دل امور بانوان استارت می‌خوره نه در محله، منطقه اواسط تیر مجری انتخاب میکنه و تقریباً اواخر مرداد میره تو ستاد. و جلسات تی او تی با مسئولان تسنیم اواخر مرداد تشکیل می‌شه و هنوز با مردم کاری شروع نشده. تازه مسئولان سرا تا پایان شهریور باهاشون کار می‌کنیم که قصد داریم امسال چه کاری انجام بدیم. این دوستان هم از اواسط شهریور شروع می‌کنند به مانیتور کردن محله خودشون که با توجه به این موضوعاتی که ابلاغ شده چه کسانی رو می‌تونیم دعوت کنیم برای شروع کار و معمولاً تا اواسط مهرماه این روند اطلاع رسانی طول میکشه تا جمعیتی جمع شود. که تازه تسهیلگر بتونه وارد محله بشه. از نیمه مهر تا نیمه آبان (و در واقع تا اوایل آذر) با مردم محلی کار کنید. خب چقدر ارتباط گرفتید توی این مدت؟ نهایت دو ماه و نیم. پایان آذر جشن‌های منطقه‌ای انجام میشه. ارزیابی تیم‌ها انجام میشه و نهایت دی و بهمن هم پایدارسازی باید انجام بشه که گروه‌ها عملاً کاری نمی‌کنند در این فاصله. مجری‌ها عملاً کار می‌کنند چون غرفه‌ای که می‌خواد امور بانوان باید با هویت محلی دیزاین شده باشه. و مجری غرفه رو تزئین می‌کنه به صورتی کارها رو چیدمان می‌کنه که دیده شوند. تا حدودی گروه درگیر هست اما کار و مجری انجام میدن از این خروجی باید کاتالوگ طراحی کنی برای نمایشگاه چرخ خیاطی رو که نمی‌تونن ورداری بیاری تو نمایشگاه، خود مجری هم برای طراحی نیاز به گرافیکست داره. تازه اگه بخوای گروه و ببری باید هزینه‌های رفت و آمدشون رو هم بدی که با مبلغی که شهرداری میدن و تندیس‌هایی که برای مدیرانش میخواد و جایزه‌ای که باید به افراد گروه بدی واسه پیمانکار اصلاً صرف نداره».

براری ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیلگر

«برای این که طرح‌ها به لحاظ مالی صرف داشته باشه برای شهرداری و پیمانکار، طرح‌ها کوتاه مدت هست و این با کل هدف طرح مغایرت داره، پایدارسازی طرح نداره. خیلی پروژه‌ها پایدار نمونده به دلیل عدم پایداری شهرداری به قول‌هایی که داده. چه به خاطر عدم پیگیری‌های مسئولان خانه تسنیم به خاطر مسائل مالی که عموماً حقوق نمی‌گیرن. اکثر اینها به عدم دلخوشی مسئولان خانه تسنیم برمی‌گرده. حالا تسهیلگر بیاد خودش و بکشه تا مسئول خانه تسنیم باهاش همکاری نکنه هیچ چیزی جلو نمی‌ره ... پروژه‌های توانمندسازی زنان تو خیلی محلات چیزی که زنان مایل بودند کسب درآمد بود. زنان شرکت کردند در جلسات پروژه‌هاشون رو در آوردند اما نشد. فضایی برای فروش محصولاتشون نبود این که شهرداری اگه این طرح و برگزار میکنه برای بازار فروش این زنان هم فکر کنه و تسهیلاتی قائل شه مثل بازارچه و غرفه. آن هم در محلاتی که افراد توان خرید محصولات این زنان رو داشته باشند نه در محلاتی که مردم به نون شیشون هم محتاج هستند. این که تو سرای محله پراسیب دوتا میز برای این زنان در نظر گرفته شه که فایده‌ای نداره».

جلودار ۴۰ ساله شرکت کننده

«مثلا طرحی که در مورد بازیافت ما انجام دادیم اگه طولانی تر بود نتیجه بهتری می داد تا این که ما یک نصفه روز بروشور تو چندتا کوچه پخش کنیم. تایم اجرائش معقول باشه. مثلا اگر دو ماه بود خب کل محله رو پوشش می دادیم. اگر به ما اختیار می دادند از نظر امکانات از نظر مالی هزینه می کردند به جای ۱۵۰ تا خونه کل محله رو چهره به چهره آموزش می دادیم. اگه مهم نبود براشون زودی کار و بیندند ما این وقت و داریم و دوست داشتیم که ادامه بدیم، ولی وقتی می گه دوتا کوچه مشخص کن برای من مجبوریم دو کوچه رو انتخاب کنیم. امکانات محدود می دن به ما کاری نمی تونیم بکنیم.»

زارعی ۳۶ ساله تسهیلگر و مجری

«برای پایداری مهمه که کارفرما کیه کسی که ضرورت کار اجتماع محور و فهمیده در یک منطقه حتی کارفرما ممکنه دولت باشه یا ان جی او هست که پیشنهاد می دهد طرح رو و بعد می شود طرحی پایدار مثل طرح تعاونی ۱۳ ابان که ۲۰ سال پایدار هست. اما در پروژه هایی بین المللی دد لاین دارند. شش ماه، ده ماه، یک ساله و بعد، یک سال یک سال تمدید میشه. گاهی تغییر باید در بازه زمانی اتفاق بیافته اما دولتی ها دنبال کمیت هستند و پایدار نمی شود. شهرداری هم نگاهش کیفی نیست کمیه پس پایداری اتفاق نمی افته.»

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمانکار

«پایدار سازی مهمه که قبلا نبود اصلا تا انتهای پروژه یک طرحی مشخص شود همین. اما این که این گروه که نمی تونه همین طوری بعد از ۶ ماه باقی بمانه اگر کسب و کاری و تصمیم گرفتن اجرایی کنند، باید بالاخره یک حمایت هایی از اونها بشه. این مساله سال ۹۴ توی این طرح ها اومد. بخشی برای پایدارسازی در نظر گرفتند اما خیلی واقعی نشد. شهرداری جلساتی را گذاشت برای این که مشارکتی تر شوند طرحها اما مسئولش که کلی نظرات تسهیلگرها رو شنید باز به روش خودش عمل کرد و مسائلی که منتقل شده بودند در مورد پایداری طرح ها رو اصلا مدنظر قرار نداد. قرار بود از اولش برنامه رو با هم طراحی کنند که برای پایدارسازی هم با هم بهش فکر کنند. اما در نهایت اصلا طرحش رو با نظر تسهیلگرها نوشت و اجازه مشارکت نداد به تسهیلگرها. پایدارسازی هم از بالا نوشته اند و در نظر نمی گیرن هر محله با محله دیگه فرق می کنه و حمایت می خواد خیلی. اما معاونت های شهرداری اصلا خبر نداشتند و شهردار ناحیه که باید حمایت می کرد اصلا قبول نداشت. می گفت زنها باید برن تو خونه. خود بدنه شهرداری خبر نداشت یا قول همکاری می دادن برای جا، برای هزینه چاپ بروشوری که پروژه زنان بود اما نمی دادن... تسهیلگر به تنهایی کاری نمی تونه بکنه ضابطه ای یا دستورالعملی باشه برای این که شهردار یا رئیس سازمان برای پایدارسازی ملزم به همکاری با گروه و تسهیلگران باشه نداریم و به این نیاز داریم. این که چندتا زن و جمع کنیم کاری انجام بدند فایده نداره. چیزی که ثابت می کنه اصلا فکر پایدارسازی نیستند تعدد این طرح هاست. در شهرداری سالی ۳-۴ تا طرح این طوری از مناطق می خوان که اجرا کنند. یکیش ارتقای کیفیت زندگی بعد که تموم شد سطح زندگی ایرانی اسلامی شروع می شه بعد حجاب و عفاف که هر کدوم هم ۳۰ تا مخاطب داشته باشن، کیفیت را کم می کنه. فرایند توانمندسازی رو تعداد طرح ها رو زیاد می کنی کیفیت کم میشه. در حالی که یک گروه برای این که تشکیل شه و

پایدار شه مخصوصا اگر بخوان کار اقتصادی کنن بین ۳ تا ۵ سال طول می کشه. به خصوص که تعداد زیادی از این زنان سواد ندارن باید تسهیلات آموزش بده. حمایت آموزشی و مالی می خواد تا کم کم توانمندشن.

نتیجه محوری به جای فرایندگرایی

یکی دیگر از نکاتی که به آنان به صورت مستقیم و غیرمستقیم مصاحبه شوندگان اشاره کرده اند برگزاری جشنواره تسنیم و صرفا داشتن خروجی از این پروژه هاست درحالی که طرح های اجتماع محور براساس نظریات و تجربه های موفق ملی و بین المللی در بلند مدت طی فرایندی چندساله جواب می دهند.

کاوه مظفری ۳۴ ساله تسهیلاتگر

«توجه به فرایند یا به عبارتی «فرایندگرایی» در مقابل «نتیجه محور» بودن از جمله آموزه ها و اصول اولیه کارهای مشارکتی و اجتماع محور است. این مسئله ای بود که در جریان برگزاری نشست های هم فکری میان تسهیلاتگران مناطق و همچنین از جانب مشاور اداره کل، به دفعات یادآوری می شد و وعده داده می شد که امسال قرار به مسابقه نیست. عنوان می شد که قرار است همه گروه های محلی برنده باشند. اما بر خلاف این ادعا، در نهایت در روزهای برگزاری جشنواره زمزمه ای درباره مبلغی مطرح شد که قرار است به برخی گروه ها اهدا شود. با اینکه از جانب تعدادی از تیم های تسهیلاتگری با این موضوع مخالفت شد، اما در نهایت به شیوه ای «نمادین!» گروه هایی معرفی شدند.»

هادوی ۳۰ ساله تسهیلاتگر

«شهرداری از پیمانکار می خواد تا دوماه دیگه خروجی بده این خیلی از بالا فشار آوردن هست و باعث میشه که کیفیت کار پایین بیاد یعنی برخی پیمانکارها لابی می کنند تا جلسات طولانی تر باشه اما برخی از پیمانکارها معتقدند وقتی زمان تموم شده دیگه لزومی نداره بریم تو محله اما خب اون پیمانکاری که دغدغه داره و می دونه کار با ده جلسه تموم نمیشه و گروهی شکل نمی گیره لابی می کنه که بیشتر تو منطقه بمونه اما وقتی دستورالعمل درکل کوتاه هست کلا طرح های شهرداری مثلا همیشه ده جلسه کارگاهی و بعد هم یک سری خروجی دیگه چیز بهتری نمیشه.»

طرحی علیه خودش

برخی از مصاحبه شوندگان معتقدند این شیوه اجرای طرح توانمندسازی شهرداری سبب می شود طرح ها اجتماع محور شهرداری از جوهره اصلی خود تهی و عملا به طرحی علیه خودش منجر شود.

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمانکار

«سالها شهرداری نهاد خدماتی بود از به جا به بعد دید بدون کمک مردم نمی تونه کاری کنه مثل اعتراض های مردمی که در اتابک سرنوسازی به وجود آمد و سرنوای که مجبور شد شهرداری بره به سمت اعتمادسازی. در دنیا از دهه ۸۰ به بعد مسیری که توسعه داشت می رفت که همه می رفتند زندگی مردم رو بهبود بدن اما اتفاق خوبی نمی افتاد.»

فهمیدن که مردم را ندیدن اصلا. فکر می کردن این جاده را بکشند زندگی مردم خوب می شود. باعث شد ببیند که مردمی که در محیط زندگی می کنند نگاهشون و نیازشون فرق داره. این شد که طرح های اجتماع محور رو دیدند. در شهرداری هم کسی که طرح اجتماع محور رو نوشته خواسته اعتماد مردم را جلب کنه اما به فرایندش فکر نشده بنابراین شده چیزی علیه خودش.»

سلامت ۲۵ ساله تسهیلگر

«پیمانکار اگه تجربه نداشته باشه، گذشته از نگاه مالی اهداف دیگه نداشته باشه درسته که بخش مالی مهمه اما اگه فقط پولی بهش نگاه بشه جوهره کار رو از بین می بره. مهمه که پیمانکار درک درستی از جوهره طرح اجتماع محور داشته باشه و همین طور خود شهرداری/اما طرح شهرداری کاریکاتوری از طرح اجتماع محوره. در مواقعی که پیمانکار دغدغه نداشته و بر اساس روابط زیر میزی میده چشم انداز خوبی برای این طرح ها نمی بینم.»

ریزیش اعتماد زنان

یکی از اتفاقات ناخوشایندی که طی برگزاری طرح های اجتماع محور شهرداری به گفته مصاحبه شوندگان رخ داده است از بین رفتن اعتماد زنان و جامعه محلی به شهرداری و برخی از پیمانکاران و در اصل به این طرحهاست. همچنین زنان اعتمادشان به خودشان را نیز ممکن است در اثر اجرای نامناسب طرح ها توسط پیمانکار و شهرداری از دست بدهند.

اسلامی ۴۰ ساله مجری و پیمانکار

«سال پیش اصلا زنها نیومدن. با مصیبت نیرو جمع کردیم. هیچ کس از سال قبل حاضر نشده بود بیاد تو طرح شرکت کنه. خودمون تونستیم نیرو جمع کنیم. در حد ۴ نفر امسال با همون ها داریم پیش می ریم. سال گذشته من خودم رو کشتم به جای ۵ جلسه من ۸ جلسه رفتم تا بتونم به خانم ها ثابت کنم. یکی شون که رئیس پایگاه بسیج بود گفتم بهش که می خوام کار کنم. گفت خودم میام اول اگه آدم درستی بودی میزارم بیای توی گروه من. تازه وقتی به پایان کار و پایدارسازی رسید پروژه اجازه داد بچه هاش بیان. امسال اما با روی خوش گذاشت وارد بشیم. رفتار سال قبلش به دلیل خراب کاری پیمانکار قبلی بود.»

براری ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیلگر

«جلسه با ذی نفعان و حامیان کسانی که واقعا مرتبط هستند باشه. و بعد جلسات واقعی باشه نه این که جلوی افراد شرکت کننده من دیدم که می گم یک بنر می زنند با یک تاریخ عکس می نازند. بعد به افراد می گن جاهاتون رو عوض کنید دوباره یک بنر با یک تاریخ دیگه می زنند و عکس می اندازند. نصف این طرح صرف مستندسازی الکی میشه به جرات می گم ۷۰ درصدش. خانمی که اومده اینجا نشسته چرا باید اعتماد کنه با این رویه؟ یا جلسه که با

حامیان می زاشتیم می گفتند با کسانی که ما می گیم باشه در حالی که شرکت کننده ها و تسهیلگر باید بگن کیا بیان»

سلامت ۲۵ ساله تسهیلگر

«وقتی پیمانکار دغدغه نداشته باشه و بر اساس روابط زیر میزی انتخاب شده باشه، سمبل همیشه همه چیز و باعث میشه اعتماد مردم و سرمایه اجتماعی زنان کاهش پیدا کنه در بلند مدت. بی اعتمادی به شهرداری هم هست. هر محله ای رفتن بخش زیاد انرژی صرف آوردن زنها به نقطه صفر میشه که تازه دوباره اعتماد کنند و بیان. اصلا مسئولان تسنیم تلاشی نمی کنند مردم بیان. می گن ارزش نداره بیان مردم. چون نیروی محلی هستند تسنیم ها، احساس دلسوزی می کنند نسبت به زنان و می گن آخه چرا بیان گناه دارند. آخرش دلسرد میشن. به نظر من با همین رویکرد این طرح ها همین طوری پیش بره اعتماد مردم کم میشه و شکاف با شهرداری بیشتر.»

هادوی ۳۰ ساله تسهیلگر

«وقتی میرم جلسه اول همه می گند پارسالی چی شد؟ قولهایی که داده شده بود که بهش عمل نشده حالا بیایم بازم مثل قبل نمیشه؟»

زارعی ۳۶ ساله تسهیلگر و مجری

«معمولا هر جا می ری ازت می پرسند از طرف فرد اومدیدی؟ نماینده کی هستیدی؟ از کجا اومدیدی به خصوص مناطق آسیب خیز چون قول دادند به مردم اما عمل نکردند. اعتماد مردم خدشه دار شده»

یاوری ۳۴ ساله تسهیلگر

«اون پیمانکاری که من باهش کار کردم طرح و می گیره و کار و فرمالیته می خواد جمع می کنه یعنی از بین رفتن اعتماد زنها. ببین من اگه جای اون زنی بودم که سرتسهیلگری که بهش اشاره کردم من و رها کرده بود و رفته بود دیکه حاضر نبودم برگردم. آخه مگه میشه اینقدر بی مسئولیت بود البته بازم ایراد اصلی به شهرداری وارده که براساس روابط پیمانکار می گیره بدون توجه به کارکرد پیمانکار و نظارتی هم نداره روی کارش. از طرف دیکه هر سال یک سری کار بی نتیجه انجام میشه و همین باعث میشه سال دیکه که میری مردم نخوان مشارکت کنن.»

تهرانی ۳۴ ساله مجری و پیمانکار

«در این طرح ها قصد اینه که زنان توانمندتر شن، قوی تر شن. یک هدفش تشکل یابی زنان است. یک هدفش جا افتادن مفهوم شهروند مسئولیت پذیر بودن زنان است اما وقتی دستورالعملی از بالا نوشته میشه و پیمانکاری که با این اوصاف براساس روابط و به خاطر پول وارد چرخه می شه دقیقا این اتفاق می افته که به ضد خودش تبدیل می شه. یعنی نه تنها به هیچ یک از این اهداف نمی رسه یک بدبینی و سنگ بنای بدی روی مفهوم مشارکت برای مردم می گذاره. مثلا به اسم مشارکت میانین جلو ولی تعریف غلطی در ذهن مردم ایجاد می کنن. بنابراین نه تنها مردم اعتمادشون را به شهرداری از دست می دن حتی اگه پیمان کار بد بره و پیمان کار خوبی بیاد مردم دیکه اعتماد نمی کنن.»

کاهش سرمایه اجتماعی زنان

از دیگر نکاتی که مصاحبه شوندگان به آن اشاره کرده اند کاهش سرمایه اجتماعی زنان در نتیجه اجرای نامناسب طرح های اجتماع محور است.

اعتماد اجتماعی یکی از زیرمقوله های سرمایه اجتماعی است زمانی که اعتماد زنان به شهرداری از بین می رود در حقیقت نه تنها سبب بزرگتر شدن شکاف بین این نهاد و مردم می شود که از دیگر سو سرمایه اجتماعی این زنان را نیز از بین می برد و به گفته مصاحبه شوندگان می تواند مانع تشکل یابی زنان شود.

سلامت ۲۵ ساله تسهیلگر

«با این رویکرد ادامه داشته باشه، کاهش سرمایه اجتماعی رو خواهد داشت. خیلی وقتها با توجه به رویکرد شهرداری مجبور میشم نگم از طرف شهرداری اومدم. چون اسم و عملکردش اینقدر بی اعتمادی ایجاد کرده که به دشواری برمی خوری برای کارکردن. و همین طوری پیش بره اعتماد مردم کم میشه و ممکنه دیگه زنان سراغ متشکل شدن نرن. بهرحال با این وضعیتی که این طرح ها داره من چشم انداز خوبی نمی بینم و قطعاً آسیب زننده است به سرمایه اجتماعی زنان.»

زارعی ۳۶ ساله تسهیلگر و مجری

«زنها با این که دوست دارند بیان مشارکت کنند، اما اگه رها شون کنی چون تجربه جمع شدن های جمعی پایدار رو ندارن، ضربه بدی می خورن. اختلافات بینشون به وجود میاد و متأسفانه شهرداری اصلاً فکری برای این موضوع نکرده.»

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمان کار

«وقتی پایداری نباشد به خودشون بی اعتمادی بیشتر می شه. این که ما نتونستیم کاری کنیم. به اضافه این که مدام تو ذهنشون می ره که کار جمعی فایده نداره. هی فردگراتر می شن، سرمایه اجتماعی کمتر می شه. بعضی ها فکرمی کنند خودم قوی شوم. اعتمادشون از بین می ره و مانع تشکل یابی هم می شه. خیلی از زنها می گن نمی تونیم کار گروهی کنیم. ده نفر بودیم نشد وقتی ته اش ودر میاری می بینی حمایت نشدن، تسهیلگر خوب نداشتن. پس اعتماد به کار گروهی رو کمتر می کنه. شکاف با شهرداری رو بیشتر می کنه و عصبانی می شن از این که وقتشون رو گرفتند.»

یاوری ۳۴ ساله تسهیلگر

«وقتی می بینم این همه شوق مشارکت هست توی زنها و طرح های اجتماع محور شهرداری اینقدر برخورد نازل و تقلیلی دهندهای داره مثلاً پروژه زنان در میاد تهیه جهیزیه برای نوعروسان که اصلاً اجتماع محور نیست، یا مثلاً چاپ بروشور، حالم بد میشه. این زنها سرخورده میشن و من واقعاً بعدش که از محله می رم بیرون هرچند که بهشون می گم هم و رها نکنید. باهم باشید. همین طوری پیش برید. اما خب ذهن درگیر میشه ما چیکار می کنیم؟ میریم می گیم سلام اومدیم تغییر ایجاد کنیم؟ بعد می گیم خداحافظ بعد از ۵ جلسه؟ اخه بروشور در آوردن که اجتماع محور نیست؟ این ها میان مطالباتشون افزوده میشه بعد سرخورده میشن و اعتمادشون و از دست می دن به خودشون به شهرداری و

این نه تنها مثبت نیست که منفیه. گارد اونها رو نسبت به شهرداری هم بیشتر می کنه، روابط دوستانه شون رو خدشه دار می کنه و به تغییر بی اعتماد میشن و سرمایه اجتماعی شون هم کم میشه».

توانمندسازی جمعی یا فردی؟

هدف طرح های اجتماع محور شهرداری توانمندسازی زنان است اما به گفته مصاحبه شوندگان این توانمندسازی یا اتفاق نمی افتد یا تنها یک فرد در جریان این طرح ها توانمندی شود و از منافع آن بهرمنند می گردد در حالی که در طرح ها اجتماع محور هدف توانمندسازی جمعی است.

اسلامی ۴۰ ساله مجری پیمانکار و تسهیلاتگر

«اگر گروهی تشکیل شده گاهی اوقات یک دست بزرگ یک بدن ظریف بوده که جونی نداره جز یک دست بزرگ. بعضی وقتها در گروه به نفر توانمند میشه، بقیه حاشیه اند. یک گروهی کار کردیم پروژه خیلی خوب پیش می رفت من اولش احساس می کردم ما داریم باهم میدویم. یک جا فکر کردم من دارم می دوم دنبال خانم ها. بعدش که ارزیابی کردم و از شون خواستم صادقانه جواب بدن. گفتم بدون اسم بگید چطوری بود کار چون من دقیقا توی اون پروژه حس می کردم همه باهم کار می کنند. پوزیشن شون جلوی من این بود که همه باهم هستیم، اما نوشتند فقط فلانی همیشه کارها رو کرده اما گفته بقیه هم شریک بودن. د اما کارها رو اون کرده اما اسم ما رو هم داده و گفته ما هم مشارکت داشتیم. من به شون گفتم خب من تو عکس ها می دیدم که باهم بودین. گفتند بله بودیم اما مغز گروه اون بود. احساسم این بود که این خانم و برداریم بقیه فعال هستند اما اون دو رو نمی کنند چون اون خانم برای خودش یک ویژنی داشت و برای اون می دوید ویزن این دوتا یکی نبود اما به دلیل مهری که به هم داشتند سعی می کردند هم پای او بدونند. یک جایی احساس دوییدن می کردند اما به خودشون دروغ نمی تونستند بگند که دستاورد اون بود دستاورد ما نبود. خب من اون موقع اینقدر تجربه نداشتم الان بعد از اون من توی تی او تی ها برای ویزن نوشتن گزارش نوشتن مستندسازی گفتم به جای اینکه گروهی کار کنید هر کدوم به تنهایی ویزن و میژن برای خودتون بنویسید. جالب بود کسانی که گروه بودند می گفتند نه خب همیشه که آخرش فلانی می نویسه. من گفتم نه میخوام خودتون تنها بنویسید البته این از مون و خطای من هست. می خوام تقسیم مسئولیت کنم که بچه های گروه وادار شند روی ذهنیت خودشون سوار شن. هر چند که کار تیمی همین است من تنها نمی تونم اما تیم هم که هست هم افزایی صورت میگیره و هم تقسیم مسئولیت. البته توی کار تیمی توانمندسازی معمولا برای همه اتفاق نمی افته هر کسی یک بعدش رشد می کنه مگر این که چرخشی باشه. تو آموزش مستند سازی مسئول جلسه منشی سعی می کنم این چرخشی بودن و اعمال کنم».

یاوری ۳۴ ساله تسهیلاتگر

« برخی توانمند میشن نه کل گروه. بنابراین اونها هستند که بعدها به سری امتیازها کسب می کنند نه همه که صداشون اصلا شنیده نشده و تمهیدی برای اینکه درگیر بشن در طرح ها اندیشیده نشده. مثلا از دل همین آدم ها اونهایی که فعالتر هستند ممکنه بشن مسئول یک بخشی از سرای محله.»

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمانکار

«پیمانکار سی نفری را که جمع می کند و مثلاً قرار است یک کسب و کاری برای این افراد در محله به وجود بیاد یک امکاناتی در نظر گرفته شه در محله برای این گروه. همه این ها به یک فرد به نام گروه تعلق می گیره اونیه که باسوادتره و فعالتره. فردی توانمند می شه که تعهد نداره در قبال چیزی که گرفته فردا به دوتا هم محله ایش آموزش بده. یا خیریه به محله برسونه. بنابراین ساختار کاسبی می شه.»

براری ۴۸ ساله تسهیگر و مسئول تسنیم

«اینکه خانم ها آشنا میشن باهم از نظر روحی روانی می تونند با هم وارد تعامل شن براشون خوبه، چیزهایی یاد می گیرن که برای همسرانشون و بچه هاشون مفیده در دو منطقه حاشیه ای که من کار کردم خیلی تاثیر داشت. از این نظر زنها تونستند باورهای غلطی که دارند مردهاشون رو تغییر بدن. خانم ها می تونند یک کاری انجام بدن کسب درآمد کنند چون فقر اقتصادی اونجا زیاد هست. یا خیلی از مشکلاتی که سالها تونسته بودند حل کنند با اجرای این طرح ها تونستند مثلاً اتوبوس بین شهری مستقیم از تهران نداشتند، یا اتوبوس ها سیستم سرمایشی گرمایشی نداشت یا کارت خوان نداشت مال پروژه های قبل تر هست چیزهایی که پیگیری کرده بودند قبلاً از شهرداری اما نشده بود اما توی این طرح ها با پیگیری خانم ها انجام شد.»

تاثیر مسائل مالی بر روی کیفیت کار

ندادن حقوق به مسئولان تسنیم، دیرکرد در دادن پول پیمانکاران به گفته مصاحبه شوندهگان می تواند سبب افت کیفیت در طرح های اجتماع محور شود.

تهرانی ۳۷ ساله مجری و پیمان کار

«مسائل مالی خیلی تاثیر دارد چون بعضی وقت ها حتی دو سال بعد پول را شهرداری داده. خیلی از پیمان کارها حساب این ضرری که امسال از جیب خرج می کنن و یک سال یا دو سال بعد می گیرن از شهرداری رو در نحوه کار، دستمزد تسهیگر، تعریف پروژه لحاظ می کنن. کار را خیلی سبک می گیرن. افراد خبره نمی گیرن و با سمبل کردن و انجام ندادن بخشی از کار جبران می کنند خواب پولشون رو.»

براری ۴۸ ساله مسئول تسنیم و تسهیگر

«حقوق مسئولان تسنیم که کمک تسهیگر های طرح هستند خیلی کمه من از ۷۰ هزار تومان شروع کردم تا پارسال شد ۳۰۰ تومن برای یک خروار کاری که سرت می ریزن. خب معلومه که بعضی ها انجام نمی دادند، می گفتند نشد. من موظف بودم از نه صبح تا ۴ عصر سرکار باشم هر روز. درحالی که کار مشارکتی اجبارتوش نباید باشه. یا حقوق درست و مشخص داشته باشند. بنابراین مسئولان تسنیم دل خوشی از این طرح ها ندارن. مگه کسانی که سرشون درد می کنه و دغدغه دارن کار اجتماعی کنن. دغدغه مسائل مالی و خانوادگی ندارن و وقت لازم و هم دارن. این تاثیر می

زاره در کل طرح از اطلاع رسانی تا چیزهای دیگه. اکثر مسئولان تسنیم فرمالیته برگزار می کنن. امسال مسئول های تسنیم عوض شدن و من دیگه نیستم اما مسئول تسنیم سرای محله ما اومده به من می گه یه طرحی رو بگو من اجرا کنم. بدون این که کارگاه برگزار شه. هر سال هم این فرمالیته ای بودن بیشتر میشه. از طرف دیگه چون پول نمی دن به مسئولان تسنیم اونها هم نیرو جمع نمی کنن. تسهیلات خودش و بکشه بدون کمک اونها نمی تونه کاری از پیش ببره... امسال یکی از پیمانکارهایی که گفتم کارش فرمالیته بود برای دو محله به من ۴۰۰ تومن گفته و دیگری که خیلی منظم بود برای دو محله دو تومن شد اونم هنوز نداده البته گاهی یک سال طول میکشه تا پولت و بگیری»

اسلامی ۴۰ ساله مجری و پیمانکار

«حقوق که نمیدن به مسئولان تسنیم. بعضی جاها پروژه ای است انگار عام المنفعه کار می کنند و این تاثیر داره در کیفیت کار مسئولان تسنیم. اینقدر بهشون بد پول دادند که خود مسئولان تسنیم دامن می زنن به بی اعتمادی زنان. خودشون هم حاضر نیستند مردم و جمع کنند و اینقدر بی اعتماد که حاضر نیستند آدم ها رو بیارند و حتی برای بار اول»

نتیجه گیری

از بین گفته های مصاحبه شوندگان به نظر می رسد طرح های اجتماع محور شهرداری دچار مشکلات زیادی است از جمله شیوه انتخاب پیمانکاران که سبب می شود طرح ها به واسطه روابط به برخی از پیمانکارانی که صلاحیت لازم را ندارند، واگذار شود. این پیمانکاران به دلیل شیوه نگاهی که به این طرح ها دارند سعی می کنند پروژه ها را سبک تر با نیروی غیر متبحر برگزار کنند تا سود بیشتری نصیب شان شود، به جعل مستندسازی روی می آورند و مدت جلسات را حتی کوتاه تر از آنچه برای طرح پیش بینی شده، برگزار می کنند. همچنین شهرداری نظارتی بر نحوه عمل پیمانکاران ندارد این دو باهم موجب از بین رفتن اعتماد مردم محلی می شوند.

از دیگر یافته های این پژوهش نقد مصاحبه شوندگان به عدم درک علمی از طرح اجتماع محور از سوی امور بانوان شهرداری است. به گفته آنان این طرح ها از بالا به پایین نیست. باید در محله و براساس نیازمندی زنان محله تعریف و اجرا شود. بخش های مختلف شهرداری که حامیان طرح هستند در مورد طرح های اجتماع محور توجیه شوند و با نیروهای محلی همکاری لازم را به عمل آورند.

همچنین عدم توجه به پایداری طرح ها و حمایت از تولیدات و محصولات زنان شرکت کننده، عدم واگذاری امکانات و اختیارات لازم به زنان محلی، مشارکت صوری خواستن از آنان و نادیده گیری شان در فرایند طرح ها از ابتدا تا انتها، عدم حمایت ذی نفعان، فرمالیته برگزار کردن کارگاه ها توسط برخی از پیمانکاران و نیروهایی که استخدام می کنند سبب می شود نه تنها اعتماد زنان به شهرداری از بین برود که باعث کاهش اعتماد به توانمندی های خودشان و کاهش سرمایه اجتماعی آنان نیز شود. این مساله در درازمدت مانعی علیه تشکل یابی زنان محلات و توانمندسازی واقعی آنان است.

به گفته Czub و Page «توانمندسازی اجتماع محور»، تنها زمانی یک رویکرد کارآمد تلقی می‌شود که در عمل، منجر به توسعه انسانی و افزایش سرمایه انسانی در جامعه محلی مورد نظر شود. و به مردم کمک کند تا به سطح بالاتری از ظرفیت و توان انجام امور مختلف دست یابند و توانایی اثرگذاری آنان بر موضوعاتی که در زندگی شخصی و اجتماعی‌شان، برای آنها مهم تلقی می‌شود، بیشتر شود. این مساله اما با توجه به گفته مصاحبه شوندگان در طرح های اجتماع محور شهرداری روی نمی دهد چرا که طرح ها از بالاست و مبتنی بر مشارکت صوری زنان و به پایدارسازی آن نیز توجه نشده است بنابراین زنان محلات قدرت لازم برای اثرگذاری در محلات خود را به دست نمی آورند.

به نظر می رسد با این که هر سال تجربه سالهای قبل به دستورالعمل امور بانوان در اجرای طرح های اجتماع محور اضافه می شود اما فقدان ضوابط مشخص و شفاف و علمی در طرح های اجتماع محور سبب کاهش اعتماد اجتماعی زنان می شود.

براساس نظریات عنوان شده، اعتماد مهم ترین مشخصه سرمایه اجتماعی است و برای کسب آن لازم است زنان مشارکت صوری نداشته باشند و به آنان امکانات و اختیارات لازم برای پیشبرد پروژه های خود تفویض شود.

با توجه به گفته مصاحبه شوندگان امور کل بانوان شهرداری تهران در صورتی می توانند طرح های موفق اجرا کند که مردم محلی را از ابتدای طرح درگیر کند و نه این که برای همه محلات محورهای ثابتی در نظر بگیرد؛ بلکه اجازه دهد مردم هر محله بر اساس نیازهای خود با کمک تسهیلگران طرح های اجتماع محور را برنامه ریزی و اجرا کنند. با نظارت بر پیمانکاران و تعیین سازوکار مناسب برای برون سپاری پروژه ها مانع از زد و بندهای برخی مدیران مناطق با پیمانکاران شود.

شوق زنان به مشارکت برای بهبود وضعیت زندگی خود و محله شان را با تمرکز بر نتیجه ای در زمان کوتاه از بین نبرد و به جای اجرای طرح های متعدد یک طرح مشخص بسته به نیاز زنان محله را سالها پیگیری کند تا طرح ها به پایداری برسند و زنان محله بتوانند متشکل شوند و گروه تشکیل دهند. در غیر این صورت ضرر اجرای طرح های نمایشی سبب از بین رفتن اعتماد زنان به شهرداری نیز می شود .

به نظر می رسد امور بانوان شهرداری نیازمند آن است که ویژگی های طرح های اجتماع محور را آن چنان که در نظریات کارشناسان عنوان شده مروری دوباره کند تا از موضع بالا به زنان محلات نگاه نکند و اصولا به درک درستی از طرح اجتماع محور برسد و به دلایل اجرای آن واقف شود. بهتر است به جای صرف هزینه برای جشنواره های منطقه ای که هزینه بر هستند به پایدارسازی طرح ها و گروه های محلی بپردازد.

منابع

آزاد ارمکی، تقی و همکاران. «سنخ شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران». جامعه پژوهی فرهنگی.

پاییز و زمستان ۱۳۹۰. دوره ۲، شماره ۲

کلمن، جمیز. ۱۳۷۳. بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی

قانعی راد، محمدمبین. ۱۳۸۴ «رویکرد توسعه اجتماعی به برنامه های فقرزدایی در ایران»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۸

قدیمی، مهدی، ۱۳۸۶. «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین دانشجویان استان زنجان»، پژوهشنامه علوم انسانی، ش ۵۳، ص ۳۲۹

محقق معین، محمد مهدی. ۱۳۸۳. ارزشیابی توانمند ساز، موسسه بین المللی توسعه مفاهیم مدنی

مخبر، عباس. ۱۳۶۵. برنامه ریزی در سطح محلی و توسعه روستایی: راهبردهای جایگزین، تهران، چاپ اول، انتشارات وزارت امور خارجه

مدنی، سعید. ۱۳۸۹. جماعت گرایی و برنامه های جماعت محور. تهران: شرکت بین المللی پژوهش و نشر یادآوران

مبشری، محمد. ۱۳۸۷. «سرمایه اجتماعی چیست؟»، روزنامه همشهری، شماره ۴۷۷۹.

یوسفی صادات، محرم. ۱۳۹۰. الگوی توانمند سازی اجتماع محور در مسیر توسعه محلی و کاهش فقر قابلیت، نشریه نوسازی، سال دوم، شماره ۱۳

مظفری، کاوه. ۱۳۹۲. «ما ویتترین شده ایم»، روزنامه بهار، ۱۳۹۲

نارایان، دیپا؛ ایه، کاترینکا. ۱۳۸۳. طراحی صندوق های اجتماعی: مشارکت، تقاضاگرایی و ظرفیت سازمانی محلی، ترجمه علیرضا کاشانی، وزارت جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، تهران، نشر سروستان

Page, Nanette; Czuba, Cheryl. E Empowerment: What Is It?. Journal of Extension, v37 n5 Oct 1999

Laverack G1, Labonte R, A planning framework for community empowerment goals within health promotion. Health Policy Plan. 2000 Sep;15(3):255-62